

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

**SOCIÁLNÍ PRÁCE S PŘÍSLUŠNÍKY ROMSKÉ
MENŠINY VE MĚSTĚ VYSOKÉ MÝTO**

Bakalářská práce

Autor: Simona Poláková, DiS.

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Hradec Králové

2017

Zadání bakalářské práce

Autor:	Simona Poláková
Studium:	U1412
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální a charitativní práce
Název bakalářské práce:	Sociální práce s příslušníky romské menšiny ve městě Vysoké Mýto
Název bakalářské práce AJ:	Social work with member of the Roma minority in city Vysoké Mýto

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat vymezením základních pojmů v oblasti sociální práce s příslušníky menšin, metodami sociální práce s příslušníky menšin se zaměřením na romskou menšinu a aktuálním popisem sociální práce s romskou menšinou ve městě Vysoké Mýto. Výzkum bude zaměřený na pozorování a rozhovory s příslušníky romské komunity a kvalitativní strategie.

MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4. URBAN, David. Sociální práce s romskými rodinami. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-457-7. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Sociální práce v praxi. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální práce a sociální politiky, Ústav sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	4.12.2014

Prohlášení

"Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu."

V Dolním Jelení 30. 3. 2017

.....

Simona Poláková, DiS

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Miroslavu Kapplovi, Ph.D., za cenné rady, poskytnutí informací a za získání nových zkušeností, které mi pomohly s vytvořením této práce.

Abstrakt

POLÁKOVÁ, Simona. *Sociální práce s příslušníky romské menšiny ve městě Vysoké Mýto*. Hradec Králové, 2017. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Tato bakalářská práce řeší problematiku sociální práce s příslušníky romské menšiny ve Vysokém Mýtě. Zaměřuje se na vymezení pojmů, jako menšina, sociální vyloučení, dále na popis romské menšiny, její historie, tradice, zvyky. Dále se zabývá popisem metod sociální práce, popisem sociálních služeb ve Vysokém Mýtě.

Součástí bakalářské práce je výzkum, jakým způsobem reagují sociální služby na sociální práci s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě.

V práci byl využit kvalitativní výzkum, strategie rozhovoru.

Klíčová slova: Romové, romská menšina, sociální vyloučení, vyloučená lokalita, sociální práce, sociální služby.

Abstrakt v cizím jazyce

POLÁKOVÁ, Simona. Social work with member of the Roma minority in city Vysoké Mýto. Hradec Králové, 2017. University of Hradec Králové, Institute of Social Work. The head of thesis is Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

This thesis deals with the issue of social work with members of the Roma minority in Vysoké Mýto. It focuses on the definition of terms minority, social exclusion and on the description of Roma minority, its history, traditions and habits. It also includes the definition of methods of social work and the description of social services in Vysoké Mýto.

The practical part of the thesis includes research which deals with the question how to respond to social services, social work with the Roma minority in Vysoké Mýto.

Qualitative research containing strategy of interviews is used in this part of the thesis.

Keywords: Roma, Roma minority, social exclusion, excluded locality, social work, social services.

Obsah

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 MENŠINA	11
1.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE	12
1.3 PŘEDSUDEK	12
1.4 STEREOTYP	13
1.5 DISKRIMINACE.....	13
1.6 RASISMUS	14
1.7 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	14
2 ROMSKÁ MENŠINA.....	17
2.1 PŮVOD A HISTORIE ROMŮ	17
2.1.1 <i>Historie Romů v České republice</i>	18
2.2 ZNAKY ROMSKÉ MENŠINY	21
2.3 ZVYKY A TRADIČNÍ ZPŮSOB ŽIVOTA ROMŮ	21
2.3.1 <i>Romská rodina</i>	22
2.3.2 <i>Náboženství</i>	23
2.3.3 <i>Úmrtí člověka</i>	23
2.3.4 <i>Romský jazyk</i>	23
2.4 ZAMĚSTNANOST ROMŮ.....	24
2.5 VZDĚLÁNÍ.....	25
2.5.1 <i>Přípravná třída</i>	26
2.6 PROBLEMATIKY BYDLENÍ	26
2.7 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ ROMSKÁ LOKALITA.....	27
3 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE S ROMSKOU MENŠINOU.....	30
3.1 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	30
3.2 SKUPINOVÁ SOCIÁLNÍ PRÁCE	31
3.3 KOMUNITNÍ PRÁCE.....	32
3.4 PORADENSTVÍ.....	34

3.5	STREETWORK.....	34
3.6	PRÁCE S RODINOU.....	35
4	MOŽNOSTI VYUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRO ROMSKOU MENŠINU VE MĚSTĚ VYSOKÉ MÝTO.....	37
4.1	ODBOR SOCIÁLNÍCH VĚCÍ MĚSTA VYSOKÉ MÝTO.....	37
4.2	NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ – EMKO VYSOKÉ MÝTO.....	38
4.3	AZYLOVÝ DŮM PRO MATKY S DĚTMI VE VYSOKÉM MÝTĚ.....	39
4.4	OBČANSKÁ PORADNA.....	41
5	METODICKÁ ČÁST.....	43
5.1	HLAVNÍ CÍL VÝZKUMU.....	43
5.1.1	<i>Dílčí cíle.....</i>	<i>43</i>
5.2	VÝZKUMNÁ STRATEGIE.....	44
5.2.1	<i>Metoda kvalitativního výzkumu.....</i>	<i>45</i>
5.3	TECHNIKA ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	45
5.4	VÝZKUMNÝ VZOREK.....	45
5.5	POPIS VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	49
	ZÁVĚR.....	57
	SEZNAM ZDROJŮ.....	59
	SEZNAM TABULEK.....	62
	SEZNAM PŘÍLOH.....	63

Úvod

Dnes již není výjimkou, že se v jednotlivých státech vyskytují různé národnostní menšiny. Část většinové společnosti je přijímá pozitivně a část negativně. Jedna část vidí obohacení v kultuře, kterou daná menšina nabízí, druhá část vidí právě problémy, které menšina přináší.

V České republice je nejmladší uznanou menšinou romská menšina. Romská menšina se velmi liší od většiny v České republice. Nejvíce se liší svou kulturou, tradicemi, zvyky a způsobem života. Dále také pro svůj fyzický vzhled, ale především pro sociálně ekonomické problémy, které jsou s jejich životem spojeny. Mě osobně na Romech zaujalo to, že žijí přítomností a netrápí se budoucností, alespoň větší část této menšiny to tak opravdu má. Užívají si to, co mají, teď a netrápí se tím, co bude potom. Ve své práci se zaměřím na romskou menšinu ve Vysokém Mýtě, v tomto městě pracuji a zaregistrovala jsem, že je zde velké množství příslušníků této menšiny. Hodně lidí zde mluví o tzv. dvou vyloučených lokalitách.

V teoretické části práce se budu zabývat čtyřmi okruhy. První okruh bude obsahovat vysvětlení jednotlivých pojmů, jako je menšina, sociální vyloučení, atd. V druhém okruhu se zaměřím na romskou menšinu samotnou, na její historii, zvyky, tradice, sociálně vyloučené lokality. Ve třetím okruhu se budu věnovat popisu jednotlivých metod sociální práce s romskou menšinou, jako je terénní práce, komunitní práce, práce s rodinou, poradenství. Ve čtvrtém okruhu se budu zabývat popisem sociálních služeb ve městě Vysoké Mýto.

Cílem práce je přiblížit sociální práci s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě.

Výzkumná část bude zaměřena na to, jakým způsobem reagují sociální služby na sociální práci s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě a to zejména se zaměřením na tzv. vyloučené lokality. Výzkum bude proveden kvalitativní metodou. Jako nástroj bude použit rozhovor.

K dosažení výzkumného cíle využiji celkem čtyři dílčí cíle. První dílčí cíl: jaké je povědomí o sociálních službách zaměřených na volný čas dětí a jak se rodiny zapojují do kulturního života města; druhý dílčí cíl: je: jaké nastaly problémy při nástupu dětí do školy; třetí dílčí cíl: je dostačující rozsah služeb úřadu práce či je potřeba další služba na pomoc

při hledání zaměstnání, a čtvrtý dílčí cíl: jaké mají respondenti povědomí o službách, kde by mohli řešit svou bytovou a finanční situaci

Teoretická část

1 Vymezení základních pojmů

V této kapitole se budu věnovat stručné definici základních pojmů, jako jsou menšina, sociální práce, diskriminace, rasismus, sociální vyloučení, stereotypy a předsudky.

1.1 Menšina

Pojem menšina lze použít na velké množství různých skupin. V souvislosti se sociální prací se menšinou rozumí národnostní, etnická nebo rasová skupina. Za menšinu ale mohou být také považovány jiné skupiny, např. lidé s postižením, imigranti, jazykové nebo náboženské skupiny, příslušníci určitých politických skupin. (Navrátil a kolektiv, 2003)

Dle ustanovení zákona 273/2001 Sb., *o právech příslušníků národnostních menšin, je menšina chápána jako "společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu."*

Giddens uvádí, že *"v porovnání s dominantní skupinou, jež disponuje větším bohatstvím, mocí a prestiží, dochází z hlediska sociologie u příslušníků menšin k určitému typu znevýhodnění, a proto se u menšin probouzejí projevy skupinového solidarity a budování smyslu pro vzájemnou sounáležitost. Smysl pro loajalitu a společné zájmy je u menšin posilován sdílenou zkušeností, jež pramení z faktu, že její příslušníci čelí předsudkům a jsou terčem diskriminace"* (Giddens, 20013)

Velmi často se stává, že členové menšin sami sebe vnímají jako osoby, které stojí stranou většinové společnosti. Často bývají od zbytku společnosti odloučeni jak fyzicky, tak sociálně.

1.2 Sociální práce

Dle Matouška je *"sociální práce společenskovední disciplínou i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost)." (Matoušek a kol., 2001)*

Sociální práce je vědecká disciplína, která speciálními pracovními metodami zajišťuje provádění péče o člověka na profesionálním základě. (Matoušek, 2003)

Sociální práce je zaměřena na různé cílové skupiny, jako jsou např. zneužívané, týrané a zanedbané děti, problémové rodiny, rodiny v rozvodu, nezaměstnaní, lidé s mentálním postižením, lidé s duševním onemocněním, staří lidé, lidé umírající v hospici, uživatelé drog, oběti násilí, osoby bez přístřeší. Jedná se o skupiny lidí, kteří jsou nějakým způsobem ohroženi. (Matoušek, 2005)

1.3 Předsudek

Jedná se o předem určený postoj k nějakému objektu (člověku, skupině lidí), který se projevuje, aniž bychom daný objekt poznali. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Předsudek však může být negativní i pozitivní. Znaky předsudků jsou silné emoční postoje a předsudky jako takové jsou velmi odolné vůči změně. (Janebová, 2014)

Giddens pod pojmem předsudek rozumí *"...názory či postoje členů jedné skupiny, jež se vztahují ke členům skupiny jiné. Za předsudečné názory označujeme takové, které jsou předpojaté, vycházejí spíše z doslechu než z přímé zkušenosti a ani nově získané informace je nedokážou změnit."* Můžeme chovat předsudky pozitivní (většinou ke skupinám, se kterými se ztotožňujeme) a také, a ty jsou častější, negativní (vůči ostatním skupinám). (Giddens, 2013)

Předsudek velmi často vychází ze stereotypů, které si vysvětlíme níže.

1.4 Stereotyp

Stereotyp je fixní a neměnná charakteristika spojovaná s konkrétní skupinou lidí. Velmi často se stereotyp pojí s národnostní menšinou. V některých stereotypech můžeme najít základ v pravdě, ale většina stereotypů je pouze projevem vytěsnění (terčem je objekt, který není zdrojem stereotypu). Dle Giddense se stereotypy *"... v kulturních představách snadno zakořeňují a jen těžko se odstraňují, a to i v případech, kdy jde o hrubé překročení reality"* (Giddens, 2013)

Nejčastějšími stereotypy jsou např.: Romové nechtějí pracovat, muži se neumí postarat o děti, ženy nezvládnou "mužskou" práci. Stereotypy jsou a budou a je jen na nás, jak s nimi budeme pracovat. (Janebová, 2014)

Každý z nás má nějaký stereotyp. Neseme si je s sebou už ze své rodiny, okolí, médií apod. Nejčastějšími stereotypy jsou např.: Stereotypy rozčleňují lidi do určitých skupin, které mají společnou charakteristiku. Pokud je jednou osoba identifikována jako patřící k jisté skupině, automaticky jí jsou přisuzovány všechny vlastnosti této skupiny

1.5 Diskriminace

Diskriminace je velmi častý pojem, můžeme se s ním setkávat v různých souvislostech. Nejčastěji je spojován s rasovými nebo biologickými odlišnostmi, můžeme se ale například setkat i s genderovou diskriminací. V souvislosti s diskriminací je uváděn termín předsudek, ty jsou jednou z hlavních příčin diskriminace. (Giddens, 1988)

Giddens dále diskriminaci definoval takto: *„Za diskriminaci považujeme stav, kdy jsou jedné skupině lidí upírána práva a příležitosti, jimiž disponují druzí (například když černoch nesmí dostat určitou práci, zatímco běloch ano).“* (Giddens, 1988)

Na internetových stránkách Veřejného ochránce práce je diskriminace definována takto: *"Diskriminací se obecně rozumí odlišné zacházení ve srovnatelných situacích bez rozumného odůvodnění. Nestáčí se však diskriminovaným či diskriminovanou pouze cítit – diskriminace musí skutečně existovat jako jednání popsané a zakázané zákonem."* (Kancelář veřejného ochránce práv: Co je diskriminace, dostupné na <http://www.ochrance.cz>)

V naší republice je velmi často probírána diskriminace vůči romské menšině. V tomto případě plyne diskriminace ze silně zakořeněných předsudků.

1.6 Rasismus

Rasismus je předsudek založený na rozdílech mezi lidmi, a to zejména ve fyzických rozdílech. Rasisté jsou přesvědčeni, že jejich rasa je jedinečná a nadřazená a všechny ostatní rasy nebo jen určité rasy jim mají být "podřizené". Rasismus je spojen s chováním či postoji konkrétních osob a skupin.

Jak už bylo řečeno výše, rasismus vychází hlavně z fyzické typologie člověka, především jde o barvu pleti a velmi často jsou tyto skupiny hanlivě nazývány. S rasismem se lze setkat ve všech státech, je to problém pro stát a pro obyvatele nepřináší nic dobrého. Rasismus může přerůst až do extremistického jednání a důsledkem tohoto jednání může být i válka. (Giddens, 2013)

1.7 Sociální vyloučení

Sociální vyloučení můžeme charakterizovat jako proces, v rámci něhož je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti. Jedinci nebo skupina se ocitají na okraji společnosti a jsou izolováni od zbytku společnosti, mohou k tomu vést různé důvody, např. rasová odlišnost, etnicita a jak už bylo u diskriminace zmíněno, o také předsudky. (Giddens, 2013)

Mareš ve své knize uvádí *"Koncept sociálního vyloučení se nevztahuje ke stupňování nerovností, ale k mechanismům, které mají za následek oddělování určitých skupin od hlavního proudu společnosti."* (Mareš, 2006)

Mezi skupiny výrazně ohrožené sociálním vyloučením můžeme zařadit osoby s nedostatečným vzděláním, dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané osoby, lidé s určitým handicapem (fyzickým, duševním, atd.), osoby trpící nějakým druhem závislosti, osaměle žijící seniory, imigranty, příslušníky menšin a osoby, které se ocitly v nesnadné životní situaci.

Sociální vyloučení je často spojeno a projevuje se zejména:

- prostorovým vyloučením,
- symbolickým vyloučením spojeným se stigmatizací jedinců či skupin,
- nízkou mírou vzdělanosti a ztíženou možností tuto nevýhodu překonat,
- ztíženým přístupem k legálním formám výdělečné činnosti, závislostí na sociálních dávkách a s tím spojenou materiální chudobou,
- rizikovým životním stylem, špatnými hygienickými poměry a s nimi souvisejícím horším zdravotním stavem,
- životními strategiemi orientovanými na přítomnost,
- uzavřeným ekonomickým systémem vyznačujícím se častým zastavováním majetku a půjčováním si peněz na vysoký úrok (lichva a tzv. rychlé půjčky),
- větším potenciálem výskytu sociálně patologických jevů (např. alkoholismu, narkomanie či gamblerství) a kriminality (zvýšeným rizikem stát se pachatelem, ale i obětí trestné činnosti),
- sníženou sociokulturní kompetencí (např. jazykovou bariérou, nezkušeností či neznalostí vlastních práv a povinností).

Šimíková popisuje dle Mareše znaky sociálního vyloučení následovně:

- *ekonomické vyloučení, které je zdrojem chdoby a vyloučení ze životního standardu obvyklého ve společnosti či dané kolektivitě*
- *sociální vyloučení brání sdílet určité sociální statusy a participovat na určitých sociálních institucích*
- *politické vyloučení je odepření práva participovat na kultuře společnosti - sdílet její kulturní kapitál, vzdělanost, hodnoty*
- *vyloučení z bezpečí a vystavení vyšším rizikům ve smyslu enviromentálních rizik*
- *vyloučení z mobility ve fyzickém prostoru*
- *vyloučení symbolické, spojené se stigmatizací jedinců a sociálních skupin vnímaných jako odlišných a jejich vyčleňování z hlavního proudu společnosti.* (Šimíková in Šimíková, Vašečka a kol., 2004)

V České republice jsou sociálním vyloučením nejvíce ohroženi příslušníci menšin. Zejména se zde jedná o Romy. Zde jsou hlavní příčinou sociálního vyloučení především předsudky. Romové jsou ti „nepřizpůsobivý“, budeme se jim vyhýbat. S tímto se setkávají již děti v základních školách.

Shrnutí

V této kapitole jsme se seznámili s nejčastěji používanými termíny, které jsou spojovány s jakoukoli menšinou, v případě této práce s romskou menšinou. Tyto termíny budu dále v práci používat.

2 Romská menšina

Práce je zaměřená na romskou menšinu ve Vysokém Mýtě, proto se v této kapitole pokusím přiblížit romskou menšinu jako takovou. Budu se zabývat původem romské menšiny, její historií, zvyky, tradicemi, zaměřím se také na zaměstnanost, vzdělávání, bytovou problematiku a vyloučenou lokalitu. Právě ve vyloučené lokalitě bude provedeno výzkumné šetření.

Nejprve si tedy definujeme, kdo je pro tuto práci chápán jako Rom.

Vycházíme z ustanovení čl. 3, odst. 2 Listiny základních práv a svobod a z ustanovení § 2 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, kde je uvedeno, že *"Rom je ten občan, který se k romské národnosti hlásí, přičemž není důležité, za jakých okolností se má ke své národnosti hlásit."*

Mastná uvádí, že za Roma považujeme toho, kdo se hlásí k romství (občan ČR, který se přihlásí k romské národnosti); ten kdo žije jako Rom (občan ČR, který se nepřihlásí k romské národnosti, ale udržuje romskou kulturu, předává tradice a mateřský jazyk); ten kdo jako Rom vypadá (charakteristické rysy občanů, které patří k romské etnické skupině). (Mastná, 2008 In Pilát, 2012)

2.1 Původ a historie Romů

Nejčastěji se setkáváme s názorem, že Romové původně pocházejí z Egypta, odkud se rozšířili dál do Evropy. V 18. století bylo poukázáno na indický původ Romů. Základem bylo jazykové srovnávání. Jazykově patří romština mezi nejstarší novindické dialekty. Přesné určení oblasti Indie, odkud Romové pocházejí, není možné, dále nezle určit přesné datum či důvod odchodu Romů z Indie do Evropy. Vědci zařadili Romy do nejnižších kast (tradiční indická společnost se takto rozděluje). S tím ale nesouhlasí Horváthová, která ve své knize píše o tom, že Romové byli nejspíše příslušníky nejrůznějších domovských kast a podkast. Každá z těchto kast měla své specifické jméno, nejčastěji dle provozované profese. Pravděpodobně odcházeli mezi 3. až 10. stoletím. Až po odchodu se začala formovat samostatná etnicita. (Horváthová, 2002)

Z Indie se tedy Romové přesunuli nejprve do Persie. V průběhu 8. století při odchodu z Persie se Romové rozdělili do skupin putujících do Arménie, Sýrie a Palestiny. Ve všech romských dialektech jsou slova převzatá právě z těchto oblastí. Romské dialekty také ve velké míře obsahují slova řeckého původu. (Horváthová, 2002)

Romové přicházejí do Evropy okolo 12. století přes Balkán a Malou Asii, tedy přes oblast tehdejší Byzantské říše. Evropou dále postupovali podél toku Dunaje k Panonské nížině a do Uher. Už ve 14. století se objevují zmínky o přítomnosti Romů v Uhrách. V 15. století na území dnešního Slovenska se objevovaly romské skupiny, ve kterých jejich vůdci používali označení král nebo vojvoda (dle vzoru dominantní společnosti). (Horváthová, 2002)

Dle zprávy ze Starých letopisů českých se Romové na českém území objevili v roce 1417, dále se o přítomnosti Romů zmínil pražský kronikář, další zmínka je ze Znojma, později z Chebu. V 15. století přicházejí Romové do Francie, pronikli ve dvou proudech i do severní Evropy. Jeden prošel z Čech do Německa, Francie, Španělska, Holandska, Dánska a Norska (až 16. století). Druhý proud směřoval přes Uhry, dnešní Slovensko do Polska, Finska a Švédska. Později se potom Romové objevili na Ukrajině a v Bělorusku. Na Britské ostrovy přicházejí okolo roku 1500, n. l. S ostatními přistěhovalci potom přicházejí do Ameriky a Austrálie. (Horváthová, 2002)

2.1.1 Historie Romů v České republice

Jak už bylo výše zmíněno, za první prokazatelně doloženou zmínku o romské menšině je považována zmínka z roku 1417. Od té doby byly pro jednotlivé romské skupiny vydávány glejty, díky kterým se mohly tyto skupiny volně pohybovat po českých zemích a všude byly přijímány.

Od poloviny 16. století se díky katolické církvi začíná postoj vůči Romům měnit. Dle církve se chování Romů příliš neshodovalo s chováním poutníků činících pokání. Vše se začalo stupňovat, když byli Romové podezřeni ze založení požáru v Praze v roce 1541. Ferdinand I. vydal v roce 1545 rozhodnutí, že jsou Romové vypovězeni ze země. Na konci 17. století byli Romové prohlášeni za psance. Romové mohli být kdykoli beztrestně zatčeni, pokud se tak stalo, čekal je trest smrti, ženy nejprve čekal trest uříznutí ucha, později také smrt. Dále byly nařizovány tresty pro Romy, ale také pro ty, kteří by jim pomáhali. I přes toto nelítostné pronásledování se Romové usazovali na Moravě (rodiny

kovářů, kterým poskytli povolení k pobytu i s rodinou na panstvích či rodiny nadaných hudebníků). (Horváthová, 2002)

Za vlády Marie Terezie byla snaha nahradit represi asimilací, což znamenalo toleranci některých romských rodin. Měli povolení k pobytu a zároveň byli přísně hlídáni, byla snaha o potlačení romštiny, děti byly dávány na převýchovu, platil zákaz handlování s koňmi atd. V této snaze pokračoval i císař Josef II. - školní docházka dětí, povinné bohoslužby, zlepšení hygienických podmínek, na toto se kladl velký důraz. Dále také byla snaha o usazení a rozmístění rodin, které stále kočovaly. Ty se však v druhé polovině 18. století začaly usazovat samy. Romové se věnovali velkému množství řemesel jako kovářství, hudebnictví, nádenické práce a sezónní práce. Postupně si tak začali přivykat většinové společnosti. Své domky však stavěli za vsí či městem, jedním z důvodů byl také tlak okolí, proto začaly vznikat cikánské osady. Romové tedy byli považováni za obyvatele daných území. Ovšem i přes všechny tyto pozitivní změny docházelo k napadání a osočování Romů. (Horváthová, 2002)

Romové byli uznáni za první republiky za národnostní menšinu. I nadále byl uplatňován zákon o potulce z roku 1885 a Romům byla věnována stále velká pozornost. V roce 1927 vešel v platnost zákon o potulných Cikánech, ten přinesl řádnou evidenci Romů. Ta probíhala v letech 1928-1929. Romům nad 14 let byla vydána "cikánská legitimace", tu museli stále nosit, nejprve byly vydávány kočovným a polokočovným Romům, později všem Romům. Zákony tedy ve většinovém obyvatelstvu vyvolávaly a utvrzovaly myšlenku toho, že jsou Romové nepřizpůsobivou skupinou a musí se jim tedy věnovat zvýšená pozornost. (Horváthová, 2002)

V třicátých letech 20. století se do Československa přesunula velká populace Romů prchajících před politikou Německa a okupovaného Rakouska. V roce 1939 protektorát nařídil okamžité usazení Romů v dvouměsíční lhůtě, ti kdo odmítli, byli umístováni v pracovních táborech. Později byly tyto tábory změněny na sběrné tábory a poté na cikánské tábory. Odtud potom byli Romové převáženi do Auschwitzu a dále do koncentračních táborů na území Říše. Za druhé světové války došlo k smrti 6 500-7 000 českých Romů, přežilo pouze necelých 600 Romů. Ze Slovenské republiky nebyly transporty vypravovány, ale Romové nemohli cestovat veřejnými prostředky, měli zakázán vstup do veřejných prostor (i do měst a obcí, ty mohli navštěvovat jen v určitých dnech), romské děti nemohly navštěvovat školu, romská obydlí musela být dále než 2 kilometry od veřejných cest. (Šotolová, 2000)

Po konci druhé světové války přichází na české území Romové z balkánských zemí. Jsou mezi nimi i olašští Romové a Sinti. Ze Slovenska se velká část Romů přestěhovala do Čech za prací, a to především do příhraničních oblastí a na sever Čech.

V roce 1958 byl schválen zákon, ve kterém bylo stanoveno trvalé usídlení kočovných osob. Romové tak byli nuceni k usídlení. Komunistický režim postupně zničil hodnoty a normy Romů, které nebyly nahrazeny jinými. Romové dnes postrádají pocit sounáležitosti a společných dějin. Romové se snažili co nejvíce přizpůsobit většinové společnosti a popírali tak vědomě svoje etnikum, začali se stejně oblékat, vybavovat své byty, přestali děti učit romštinu. Po roce 1965 dochází k zapojení Romů do pracovního procesu, přesídlení Romů z osad a rozptýlení do obcí a měst. To se ovšem setkalo v některých oblastech s neúspěchem. Probíhají i snahy o emancipační hnutí romské společnosti, ty však byly vždy potlačeny. V 70. a 80. letech jsou Romové nadále stěhováni do určitých oblastí proti jejich vůli. Většina romských dětí je přeložena do zvláštních škol (absolventi těchto škol nemohou dále studovat). Už od 60. let jsou romské děti ve velkém odebírány z rodin a umístovány do ústavních zařízení, k tomu docházelo hlavně z důvodu, že jsou úřady přesvědčeny, že v přirozeném prostředí nedostanou děti řádnou výchovu. (Horváthová, 2002)

Po převratu v roce 1989 odmítají být Romové pasivní a snaží se o nové emancipační hnutí, v prvních volbách se také dostávají do parlamentu. Vznikají romská sdružení, která jsou zaměřená na vzdělání a rozvoj kultury. Romů se dotýkají přijaté zákony. Romové se po listopadu 1989 stávají národnostní menšinou se všemi právy, které menšina má. Mezi práva romské menšiny patří:

- právo na vzdělávání se v mateřském jazyce,
- právo na zajištění vlastní kultury,
- právo na šíření a přijímání informací v mateřském jazyce,
- právo na užívání mateřského jazyka v úředním styku,
- právo na sdružování na národnostním principu,
- právo na účast zástupců menšin na řešení věcí, které se jich dotýkají.

Dále se Romů dotkl negativně zákon o nabytí a pozbytí státního občanství. Zákon vstoupil v platnost v den rozpadu federace a z většiny Romů na území České republiky se stávají cizinci, většina Romů nestihla včas provést volbu občanství. (Horváthová, 2002)

2.2 Znaky romské menšiny

Typickými znaky pro romskou menšinu jsou velké rodiny, soudržnost a solidarita, velký důraz na skupinu (všechno je užíváno společně, společné hospodaření). Sociální prestiž Roma se odvozuje od příslušnosti k určitému rodu. Tato prestiž roste s věkem. Dalšími znaky jsou vzájemná úcta, pohostinnost a zdvořilost ke svým příbuzným a přátelům, úprava zevnějšku (upřednostňují pestré oblečení a muži zase tmavší obleky), tradiční tendence ke sdružování a hlučné zábavě bez ohledu na čas a místo, nemají vlastní svátky a mají specifický vztah k časové dimenzi – nedovedou plánovat, jsou vázáni na přítomnost, budoucnost pro ně není příliš významná. Jedinec, který by si přál žít jinak, než jak žije romská komunita, není tolerován, je považován za odpadlíka a je vyloučen. Potíž je, že takového člověka nepřijme žádné společenství: majoritní společnost proto, že je Rom, a romská komunita proto, že se nechce chovat jako Rom. (Hübschmannová in Socioklub, 1999)

Jedním z výrazných znaků je bohatá romská kultura. Romská kultura je jednou z kultur, o kterou se projevuje zájem. Romové jsou skvělí hudebníci, tanečníci, malíři, skvěle vyřezávají z dřeva, modelují z hlíny, jsou umělecky nadaní. V těchto věcech se jim nemůže vytýkat, že mají „nekulturní“ chování. Při mých návštěvách romských rodin jsem několikrát viděla, jak jsou rodiče pyšní na své děti, které se učí na hudební nástroj nebo zpívají ve svých hudebních skupinách, které si založily. Měla jsem i možnost jejich nadání slyšet.

2.3 Zvyky a tradiční způsob života Romů

Romové mají vůči Čechům úplně rozdílné pojetí života, z toho důvodu jsou tradice také velmi rozdílné. Romové uznávají jiné hodnoty, rodina je pro ně velice důležitá a práce je něco, bez čeho se obejdou. Romské ženy a muži se dle demografie dožívají také nižšího věku.

S postupem času se tradiční životní styl Romů mění, ale i přesto se stále určité zvyky dodržují. Nejvíce se tyto zvyky dochovaly ve východoslovenských romských osadách.

2.3.1 Romská rodina

Rodina znamená pro Romy vše. Rodina uspokojovala základní životní potřeby, byla zdrojem obživy, měla i určitou vzdělávací funkci (v minulosti se chlapci učili řemeslu, dívky se učily, jak se mají starat o děti a o manžela), měla také ochrannou funkci, psychologickou (problémy řešili společně) a také ekonomickou (obživa pro všechny).

Pokud mluví Romové o své rodině, nemají na mysli pouze úzkou rodinu (manžel/manželka, děti, rodiče, sourozenci), ale všechny. Romština má pojmenování i pro děti sestřenic či bratranců. Romové se svou širokou rodinou žili v jedné osadě či části města, pojily je rodinné tradice, zvyky a solidarita. Největším trestem pro Roma je vyhnání z rodiny. Čím víc dětí rodina měla, tím větší měla prestiž, zejména díky chlapcům. Bylo velmi žádoucí, aby prvorozené dítě byl chlapec. Každé další narozené dítě bylo vždy vítáno. O výchovu dětí se hlavně starala matka, ale i ostatní členové rozrostlé rodiny. Dítě bylo vychováváno v úctě k rodičům. Jednotlivé generace v rodině nebyly odděleny, všichni žili společně. Povinností romské ženy bylo se postarat o rodinu, zabezpečit chod domácnosti, vychovávat děti a poslouchat svého muže. Žena také musela zabezpečit přežití rodiny, zajistit jídlo, oblečení, a to jakýmkoli způsobem (prací pro sedláky, sběrem lesních plodů nebo žebrání). Hlavou rodiny byl vždy muž, on byl ten, který rodině dával a chránil určitou prestiž. Rozhodoval o důležitých otázkách v rodině a nesl za rodinu odpovědnost. Výdělek muže nebyl tolik častý. Muž udržoval dobré vztahy s rodinou, sháněl zakázky, urovnával sváry atd.

V romské rodině nepřicházelo v úvahu umístit děti do dětského domova nebo své rodiče do domova důchodců. O seniory se starali, vážili si jich, opatrovali je. (Poláčková in Janoušková, Nedělníková, 2008)

Tyto jejich zvyky v určité míře přetrvávají i dodnes, hlavně jde-li o rodinu. Je velmi časté, že rodina je stále v těsné blízkosti a pokud někdo z rodiny kvůli jistým okolnostem žije dál od rodiny, je převážně přes den právě v místě, kde je zbytek jeho rodiny. Velmi často jsem se setkala s tím, že jeden vchod v městských bytech obývala hlavně celá rozšířená rodina, každý z rodiny svůj byt, ale vchod společný.

2.3.2 Náboženství

Většina českých Romů se hlásí k římským katolíkům. Romové náboženství vnímají velmi intenzivně. Většina je zcela oddána Bohu, věří v určitou vyšší sílu, která člověka přesahuje. Romové s Bohem komunikují prostřednictvím proseb a chvalozpěvů. Romové věří, že duše člověka existuje i po smrti. Romové věří v duchy mrtvých předků tzv. mule, ti jsou pro ně prostředníkem Boha. Romové věří, že duše zemřelých se vrací mezi živé a ty dobré duše navštěvují příbuzné ve snech a radí jim a ty zlé škodí. (Horváthová, 2002)

2.3.3 Úmrtí člověka

Velkou pozornost věnovali Romové zvykům právě při umírání a úmrtí člověka. Věřili a dodnes věří, že si pro umírajícího přichází někdo z dříve zesnulých členů rodiny. Ten u něho zůstává až do uložení těla do země a odvádí ho do nebe. Zesnulému do rakve vkládají předměty, které vlastnil (prsteny, náušnice, kytaru, housle, pokud byl věřící, tak modlitební knížku a růženec, aj.). Do ruky potom zesnulému vkládají drobné mince. Od chvíle, kdy člověk zemře, až do pohřbu při něm bdí a tzv. vartují. Při vartování se hraje karty, vypráví se historky ze života zesnulého, nesmí se zpívat, tancovat a přitřukávat skleničkami. Na památku zesnulého každý nejdříve odlije ze své skleničky na zem. Romové věří, že za nějaký čas po pohřbu je zesnulý navštíví, aby jim sdělil, jak byl spokojený s pohřbem, přičemž svou přítomnost projevuje různými znameními (zvuky, zjevuje se ve snech). Ne všechny pohřby u Romů jsou okázalé a nákladné, takové mají zejména olašští Romové. (Poláčková, 2008)

2.3.4 Romský jazyk

Romština je řazena mezi starší větve západních novoindických jazyků, přičemž při putování Romů vznikly tři dialektové skupiny – arménská, evropská a syrská. V České republice se můžeme setkat s romštinou slovenskou, maďarskou, českou, německou a olašskou. (Šotolová, 2000)

Charakter romského jazyka

Slovní zásobu tvoří stará slova indického původu a výpůjčky z různých jazyků. Slova indického původu jsou převážně shodná pro všechny dialekty, jen velmi pozvolna jsou

nahrazována slovy převzatými z jiných jazyků. Vypůjčená slova pochází zejména ze srbštiny, chorvatštiny, rumunštiny, maďarštiny, slovenštiny, ukrajinštiny, polštiny a němčiny. Tato vypůjčená slova označují pojmy, které Romové neznají. Tato část jazyka je velmi nestálá. (Šotolová, 2000)

2.4 Zaměstnanost Romů

Romská menšina patří do rizikové skupiny, která hůře shání zaměstnání. Zaměstnavatelé mají stále vyšší nároky na kvalifikaci, rozsah a kvality dovedností. Stále přetrvává, že větší část romské menšiny má nízkou kvalifikaci a vzdělání. (Matoušek, 2005)

Do roku 1989 neexistovala nezaměstnanost, každý měl práci a příjem. Kdo nebyl zaměstnán, hrozil mu postih za trestný čin příživnictví, proto i naprostá většina Romů žijících na území tehdejšího Československa byla zaměstnaná. (Krebs, 2003)

Po roce 1989 s příchodem tržního hospodářství se vše změnilo. V první polovině 90. let přišlo o práci velké procento romských občanů, kteří žili převážně ve vyloučených lokalitách. Docházelo ke snižování počtu zaměstnanců, ubývaly pracovní příležitosti pro nekvalifikované pracovní síly, dalším problémem je skrytý rasismus.

I když je nezaměstnanost v současné době nejnižší za poslední roky, stále je romská menšina postižena vysokou mírou nezaměstnanosti.

Romská menšina je však stále negativně hodnocena z hlediska většiny. Mezi negativní vlastnosti nejčastěji patří:

- nekvalifikovanost,
- nespolehlivá pracovní morálka,
- nelegální a společensky odmítané způsoby obživy,
- záporný vztah k majetku,
- hygienické návyky a zdravotní podmínky, které jsou těžce akceptovatelné pro většinovou společnost. (Socioklub, 1999)

Ovšem nemůžeme říci, že toto platí pro všechny příslušníky romské menšiny, najdou se i výjimky. Například na území Vysokého Mýta a jeho okolí jsou známi vlastníci stavebních firem, kteří jsou romského původu a zaměstnávají další příslušníky romské

menšiny. Zde se právě projevuje řemeslnická zručnost romské menšiny, kterou se živili po staletí a předávali si ji z generace na generaci.

Každý člověk má vlohy a předpoklady pro různá zaměstnání, stejně tak je to i u příslušníků romské menšiny. U většiny romského obyvatelstva přetrvávají sezónní a příležitostné práce, což je neustálá nejistota pracovního místa. Romové oproti majoritní společnosti uznávají svůj vlastní žebříček hodnot, k tomu se také při zprostředkování zaměstnání musí přihlížet.

Ve Vysokém Mýtě velkou část romské menšiny zaměstnávají Technické služby, které je přijímají v rámci veřejně prospěšných prací. Místa jsou však omezená, pracovní smlouva je převážně na necelý jeden rok a lidé nemohou být přijímáni opakovaně. Dalšími zaměstnavateli jsou právě na sezónní práce stavební firmy, ale zde jsou přijímáni spíše na dohodu o provedení práce či na dohodu o pracovní činnosti. Další velkou měrou k zaměstnávání Romů přispívají agentury práce, kterých je ve Vysokém Mýtě několik. Pokud se dostanou na pracovní pozici na dobu neurčitou, velmi si této práce váží.

Dlouhodobě nezaměstnaní Romové si příjem zajišťují i jinými způsoby, např. prací „na černo“, často se velmi zadluží a také jsou závislí na sociálních dávkách (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, příspěvek na bydlení, atd.). Není však výjimkou, že i pracující Romové jsou závislí na sociálních dávkách, protože jejich příjmy jsou natolik nízké a náklady na bydlení tak vysoké, že prostředky, které mají, jim často nestačí na slušné živobytí.

2.5 Vzdělání

Většina příslušníků romské menšiny končí se vzděláním po splnění povinné školní docházky, tedy se základním vzděláním.

Příčinami ve většině případů jsou nízká motivace ke vzdělání a následnému uplatnění na trhu práce; nepřipravenost romských dětí na povinnou školní docházku, nedostatečná znalost českého jazyka; neúspěch romských dětí na základních školách (nepříznivé podmínky v domácnosti, absence dětí, podceňování domácí přípravy); nízká spolupráce mateřských škol, základních škol a dalších orgánů s romskými rodinami; nízká povědomost o možnostech řešení. (Navrátil a kolektiv, 2003)

2.5.1 Přípravná třída

Stále přetrvává, že velké procento romských dětí nenavštěvuje předškolní zařízení, pro většinu romských rodin je to velmi finančně náročné. Cílem přípravné třídy je připravit děti z nedostatečně podnětného prostředí na co možná nejsnadnější a bezproblémový přechod do vzdělávacího procesu. Předcházet tak případným neúspěchům při začátku školní docházky, které by mohly ohrozit další vzdělávání. (Šotolová, 2002)

Přípravná třída se nezapočítává do povinné školní docházky, děti se neklasifikují. K dokumentaci se používá třídní výkaz s katalogovými listy pro nižší stupeň. Na konci školního roku se každé dítě slovně zhodnotí (děti obdrží pochvalný list, či jiné písemné ohodnocení).

Přípravná třída se zaměřuje na výchovný a vzdělávací obsah, ten je rozpracován do jednotlivých okruhů:

- vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků,
- rozumová výchova (rozdělená na oblast jazykovou a komunikativní, oblast matematických představ a oblast rozvoje poznání),
- hudební výchova,
- výtvarná výchova,
- pracovní výchova,
- tělesná výchova.

Přípravná třída se řídí zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

2.6 Problematiky bydlení

Problémy s bydlením se vyskytují hlavně v důsledku přechodu z chráněných bydlení na nechráněná. Důvody mohou být jak na straně pronajímatele, tak nájemce. V obou případech se jedná o porušení povinností. U pronajímatele porušení většinou spočívá v tom, že se chce tzv. zbavit problémových nájemníků, dochází tak k tomu různými způsoby (zvednutí nájemného, nové nevýhodné nájemní smlouvy, kritický stav bytu atd.). Ze strany

pronajímatele dochází k porušení povinností hlavně z důvodu dluhu na úhradě nájemného. Častými důvody neuhrazení nájemného a nákladů spojených s užíváním bytu jsou např.:

- rodina neumí hospodařit s finančními prostředky a vynakládá je na méně důležité záležitosti,
- vysoké nedoplatky v souvislosti s užíváním bytu,
- vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání a tím i ztráta nároku na sociální dávky,
- exekuce či zadlužení,
- nečekané výdaje spojené s mimořádnou událostí. (Nedělníková, 2007)

Mezi následky ztráty bydlení můžeme zařadit odchod z bytů do ubytoven, azylových domů, k rodině, příbuzným; časté stěhování právě mezi příbuznými; riziko odebrání dětí do ústavní výchovy; kumulace sociálně slabých rodin na jednom místě a tím možnost vzniku sociálně vyloučených lokalit. (Urban, 2016)

2.7 Sociálně vyloučená romská lokalita

Jako sociálně vyloučenou romskou lokalitu označujeme prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni. Na jedné straně se může jednat o jednotlivý dům, ve kterém žije několik jednotlivců či rodin, nebo celou městskou čtvrť čítající několik stovek nebo dokonce tisíc obyvatel na straně druhé. Tento prostor je jak místem, do něhož jsou „vyloučeni“ odkázáni, tak i místem, které se na jejich vyloučení podílí. Hranice této lokality mohou být jak symbolické, tak fyzické (je-li lokalita oddělená od ostatní obytné zástavby průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí, vodním tokem, skládkou apod.)

Znaky sociálně vyloučené lokality

- uzavřenost společenství vůči okolí,
- prostorová segregace (prostorové oddělení), (nedostupnost infrastruktury – například neexistence obchodů nebo pouze jednoho s předraženým zbožím, absence školy, lékaře, úřadů, plynovodu, zástavba na kraji měst),
- symbolické vyloučení spojené se stigmatizací (zevšeobecnující přisuzování negativních vlastností) jedinců či skupin,

- špatné bytové podmínky, nekvalitní domy, znečištění, často bez kvalitní péče majitele, špatný stav společných prostor a veřejných prostranství,
- špatné hygienické poměry a s nimi související horší zdravotní stav,
- vysoká až úplná dlouhodobá nezaměstnanost,
- ztížený přístup k legálním formám výdělečné činnosti, závislost na sociálních dávkách a s tím spojená chudoba,
- nízká vzdělanost většiny obyvatel,
- napětí mezi obyvateli lokality a okolím,
- životní strategie orientovaná na přítomnost,
- uzavřený ekonomický systém vyznačující se častým zastavováním majetku a půjčováním peněz na vysoký úrok (lichva a tzv. rychlé půjčky),
- větší potenciál výskytu sociálně rizikových jevů (např. alkoholismu, narkomanie či gamblerství) a kriminality (zvýšené riziko stát se pachatelem, ale i obětí trestného činu),
- snížené sociokulturní kompetence

Přičemž aby se jednalo o sociálně vyloučenou lokalitu, nemusí být splněny všechny znaky. (Mastná In Janoušková, Nedělníková 2008)

Sociálně vyloučené romské lokality vznikají především v důsledku:

- „přirozeného“ přestěhování sociálně slabých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším bydlením,
- vytlačování romských rodin z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení v lokalitách s často vysokým podílem romského obyvatelstva,
- řízeného přestěhování (především ze strany obcí) neplatičů nájmu a obecně lidí považovaných za „nepřizpůsobivé“ či „problémové“ do ubytoven či holobytů.

Existují pochopitelně také sociálně vyloučené lokality, v nichž je podíl Romů malý, či kde Romové vůbec nežijí. Současně si je třeba uvědomit, že zdaleka ne všichni sociálně vyloučení Romové žijí v sociálně vyloučených lokalitách. V souvislosti s obyvateli sociálně vyloučených romských lokalit se často užívá pojmu romská komunita - heterogenní seskupení nukleárních rodin sestěhovaných z různých částí města či dokonce

různých měst, daná skupina je vzájemně pospojována příbuzenskými vazbami souvisejícími s tradiční strukturou romské velkorodiny. (Navrátil 2003)

Shrnutí

V kapitole je popsána romská menšina, její historie, znaky, zvyky, specifické oblasti jako problematika zaměstnání, problematika vzdělání, bytová problematika a sociálně vyloučená romská lokalita. Dle mého názoru je důležité znát historii a znaky romské menšiny pro úspěšnou sociální práci. Romové oproti majoritní společnosti uznávají svůj vlastní žebříček hodnot, k němuž musí při práci s touto ohroženou skupinou osob na trhu práce sociální pracovníci rovněž přihlížet a tato, jakož i další specifika kultury dané etnické skupiny, v zájmu úspěšnosti své práce i respektovat.

3 Metody sociální práce s romskou menšinou

V této kapitole se zaměřím na metody sociální práce, které se využívají při práci s romskou menšinou. Na tuto kapitolu budou navazovat jednotlivé sociální služby, které jsou poskytovány ve městě Vysoké Mýto, jelikož samotná sociální práce je zde vykonávána pouze sociálními službami.

Při sociální práci s romskou menšinou se převážně využívá terénní forma sociální práce a mezi metody sociální práce můžeme zařadit skupinovou sociální práci, komunitní sociální práci, práce s dětmi a rodinou a streetwork. Nejvíce využívanou metodou sociální práce je komunitní práce terénní služby, na ty se v této kapitole zaměřím nejvíce.

3.1 Terénní sociální práce

Terénní sociální práce je upravena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je součástí terénních forem sociálních služeb (např. terénní programy a sociálně aktivizační služby pro rodinu s dětmi). Zákon o sociálních službách vymezuje terénní programy jako terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro rizikové skupiny osob, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny, uživatele návykových nebo omamných psychotropních látek, apod. Terénní sociální práce je jedním z nástrojů k zabránění sociálnímu vyloučení těchto rizikových skupin osob.

Terénních forem může nabývat řada sociálních služeb. Takovými formami jsou terénní programy a sociálně aktivizační služby pro rodinu s dětmi.

Služba závazně obsahuje tyto základní činnosti:

- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (Nedělníková, 2007)

3.2 Skupinová sociální práce

Řezníček o skupinové sociální práci říká, že *"...je založena na empirických zkušenostech s vývojem skupin zaměřených na cílovou činnost (předběžný společný zájem, formování, dělba moci a kontroly, tvorba úzkých vztahů, diferenciací, rozpad). Využívá se ní také znalosti skupinového sociálního chování (vůdcovství, dělba funkcí a pravomoci, povaha citů a jejich dosahování, dosahování konformity a zvládání kontroverzi, apod.)"* (Řezníček, 1994)

Sociální práce se skupinou lidí, která má stejné zájmy či cíle, je velmi užitečná. Členové skupiny nemají pocit, že jsou se svým problémem sami, mohou si sdělovat zkušenosti, probírat své starosti, získají nové informace. Jedno z dělení skupin je dělení na skupiny

- podpůrné,
- vzdělávací,
- terapeutické,
- skupiny zaměřené svou činností na dosažení cílů. (Havránková, In Matoušek, 2003)

Další dělení skupin dle Browna (1986) je dělení na:

- skupiny homogenní - skupina drogově závislých, skupina týraných žen,
- skupiny úkolově zaměřené - řeší konkrétní problém,
- psychoterapeutické skupiny - liší se, mají mnoho podob, může jít o teoretickou orientaci, o klienty, kteří jsou chronickými psychotiky, aj.,
- svépomocné skupiny - skupiny založené na vzájemné pomoci a podpoře,
- skupiny setkání - skupiny pro výcvik lidských vztahů,
- skupiny zaměřené na dosažení sociálních cílů - práce s mládeží, komunitou. (Havránková, In Matoušek, 2003)

Každý člen skupiny má ve skupině svoji roli, která se odráží od role, jakou má osoba obvykle ve svém životě. Členství ve skupině má i svá pravidla a těmi jsou: mlčenlivost a důvěrnost; otevřenost a upřímnost; právo říci "stop", odpovědnost k sobě, ale i k druhým a dodržování organizačních pravidel.

Sociální pracovníci v této metodě skupinu vedou, jsou různě orientováni a pohybují se v různých teoretických rámcích, poskytují konzultace, využívají sdílení skupinových zkušeností s dalšími lidmi, kteří mají podobné zájmy nebo cíle.

Cílem skupinové práce je vzájemná podpora, osobní růst, příprava na návrat do běžného života, pochopení vlastního chování, poskytování informací, aj. (Havránková, In Matoušek, 2003)

3.3 Komunitní práce

Komunitní práce je jednou z nejvíce využívaných metod sociální práce při práci s romskou menšinou. Komunitní práce, jak už název naznačuje, pracuje s komunitou. Jak je definována komunita?

Stručně a jasně definoval komunitu Hartl: *"Komunita je místo, kde člověk může získávat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě."* (Hartl, 1997)

Gardner charakterizuje komunitu takto:

- *"je různorodou jednotou;*
- *má společný základ sdílených hodnot;*
- *vyznačuje se vzájemnou péčí, důvěrou a týmovou prací;*
- *má rozvinutou efektivní vnitřní komunikaci;*
- *usnadňuje lidem účast na veřejných věcech;*
- *vytváří si vlastní identitu, záměry;*
- *vytváří si vnitřní i vnější vazby;*
- *vychovává, je schopná předávat hodnoty i formy další generaci;*
- *je otevřená do budoucnosti;*
- *má vyvážené institucionální uspořádání."*

(Kinkor in Matoušek, 2003, s. 254)

Komunita je tedy společenství lidí, kteří mají mezi sebou nějaké vazby (sociální, citové). Většinou je komunita vázána k místu, kde členové komunity žijí. Ke změně komunity, společenství napomáhá komunitní práce.

Existuje několik definic komunitní práce. Dunhama (1958) definuje komunitní práci jako *"...proces vědomého sociálního působení, které je zaměřeno na následující cíle (na všechny nebo alespoň některé z nich) - propojení potřeb a existujících zdrojů v komunitě; podpora skupinové solidarity a spolupráce v komunitě a podpora změn v komunitě"*. (Dunham in Navrátil, 2001)

Brager a Specht (1991) označují komunitní práci jako metodu, *"ve které jsou jednotlivci, skupiny a organizace zapojeni do plánované činnosti s cílem ovlivnit společné problémy. Komunitní práce napomáhá rozvoji společenských institucí a zahrnuje dva důležité procesy - plánování a organizování."* (Brager a Specht in Navrátil, 2001)

Znaky komunitní práce:

- Využívá se k řešení problémů a ke změně daného společenství,
- problémy jedinců a skupiny vztahuje ke zdrojům místní komunity,
- občany komunity zapojuje do života komunity, do řešení problému a rozhodování o daném problému,
- přerozděluje a sdílí zdroje, odpovědnost a kompetence,
- dává lidem možnost ovlivnit, co se s nimi děje. (Kolektiv autorů, 1997)

Komunitní práce je tedy sociální práce zaměřená na změny v rámci společnosti. Komunitní práce má za úkol aktivovat lidi k řešení problémů.

Tato metoda je velmi univerzální, pomocí této metody se můžou řešit místní problémy v oblasti sociálních služeb, zdravotnictví, etnického napětí, vzdělávání, ale i sousedských vztahů.

Komunitní práce se využívá při řešení problémů ve společnosti; zapojuje do řešení problémů příslušníky komunity, ale i organizace; Proces komunitní práce má čtyři fáze - zjišťování a analýza potřeb, plánování, realizace a vyhodnocení. (Kinkork in Matoušek, 2003)

3.4 Poradenství

Poradenství je v dnešní době součástí každé pomáhající profese. Poradenství je jednou ze základních sociálních služeb, kterou upravuje ustanovení § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Poradenství nám však nemusí poskytovat pouze služby či instituce, poradenství nám také mohou poskytnout rodiče, příbuzní, přátelé, atd.

Sociální poradenství se dělí na základní sociální poradenství, které nám poskytne informace o nárocích, službách a možnostech, a dále na odborné sociální poradenství, které poskytuje pomoc lidem při řešení konkrétních sociálních problémů. Výsledkem takového širokého poradenství je získávání informací, které lidem umožňují zvýšit rozsah znalostí, příp. i dovedností, jak řešit určité problémy. (Hartl in Matoušek, 2003)

Scally a Hpson (1979) stanovili 6 typů pomoci druhým, jsou dělené podle potřeb klienta. Patří sem:

- podání jednotlivých věcných informací,
- poskytování rad,
- prostřednictvím učení - získání určitých znalostí a dovedností,
- prostřednictvím psychologického náhledu - snaha pomoci druhému pochopit problém, jak vznikl atd.,
- prostřednictvím přímé práce - ten, kdo pomáhá, něco vykoná,
- vyvolané změnou systému - ovlivňování či změna systému. (Hartl in Matoušek, 2003)

3.5 Streetwork

Pojem streetwork je anglický termín, v českém jazyce znamená práci na ulici. Jedná se o přesně vymezenou metodu sociální práce, kterou vykonávají specificky orientovaní sociální pracovníci. Streetwork je vyhledávací, mobilní terénní sociální práce, která je nízkoprahová a nabízí pomoc uživatelům drog a osobám žijícím rizikovým způsobem života. Tyto osoby kontaktují v jejich přirozeném prostředí. (Bednářová in Matoušek, 2003)

Cílovými skupinami jsou děti a mladiství, který tráví svůj volný čas na ulici; skupiny specificky orientované mládeže (skinheads, punková mládež, osoby žijící ve squattech...); prostitutky; lidé závislí na návykových látkách a lidé bez přístřeší.

Výběr cílové skupiny pro streetwork vychází z těchto kritérií

- konkrétní problém, případně konflikt ve společnosti,
- objednávka společnosti, která je předložena jako konkrétní zakázka,
- způsob trávení volného času a životní styl dané cílové skupiny,
- typ lokality,
- věk, pohlaví členů cílové skupiny. (Bednářová in Matoušek, 2003)

Streetwork zahrnuje přímou práci s klientem, nepřímou práci, monitoring, vyhledávání a práci se skupinou.

Nejrizikovější fází streetworku je navazování prvního kontaktu se skupinou či jedincem.

Využívají se zejména následující tři typy navázání kontaktu:

- aktivní - sami oslovíme skupinu
- pasivní - dlouhodobě trávíme čas ve vymezeném prostoru dané cílové skupiny
- přes třetí osobu - tento typ vyžaduje předem vytvořené vazby, je však nejjistější (Bednářová in Matoušek, 2003)

3.6 Práce s rodinou

Sociologický slovník definuje rodinu takto „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“. (Jandourek, 2007)

Metoda práce s rodinou je velmi široké téma. Hlavním cílem sociální práce s rodinou je zajištění vhodného prostředí pro výchovu a správný vývoj dětí. V rámci této metody se posuzuje funkčnost rodiny, což vyžaduje delší přímý kontakt s rodinou.

Hodnocení rodiny a její funkčnosti vždy probíhá na základě očekávání, a to zejména očekávání:

- subjektu, který zřídil příslušnou službu,

- toho, kdo dal podnět k hodnocení rodiny,
- toho, kdo rodinu hodnotí,
- členů rodiny. (Matoušek, 2003)

Hodnocení rodiny probíhá na základně posouzení funkčnosti rodiny, který vyžaduje delší přímý kontakt. Ukazateli funkčnosti rodiny jsou

- kulturní a hodnotová orientace rodiny;
- uspokojení základních potřeb členů rodiny;
- domácnost; kvalita vztahu rodičů k dětem;
- vývoj dítěte;
- funkčnost vztahu mezi manžely; vztahy k institucím;
- styl komunikace;
- materiální zdroje;
- vztah členů rodiny k širší rodině;
- sociální vazby a zaměstnání rodičů. (Matoušek, 2003)

Práce s rodinou probíhá zejména v rámci sociálně aktivizačních služeb pro rodinu s dětmi, dále je sociální práce zaměřená na mnohoproblémové rodiny a rodiny v rozvodu.

Shrnutí

Cílem této kapitoly je přiblížit metody sociální práce, které se většinou využívají při práci s romskou menšinou. Na tyto metody sociální práce potom navazují jednotlivé sociální služby, které může využívat romská menšina ve Vysokém Mýtě.

4 Možnosti využívání sociálních služeb pro romskou menšinu ve městě Vysoké Mýto

Město Vysoké Mýto má celkem dvě místa, o kterých můžeme mluvit jako o tzv. vyloučených lokalitách, i když to nejsou takové lokality jako na Slovensku, které jsou za městem. Obě tyto lokality jsou skoro v centru města. V jednom případě se jedná o městskou ubytovnu a v druhém případě se jedná o městské byty. Obě tyto oblasti obývají z 90 % příslušníci romské menšiny. I přesto ve Vysokém Mýtě není sociální služba, která by byla přímo určena jen pro příslušníky romské menšiny. V této kapitole Vás seznámím se službami, které mohou Romové využívat.

Dle mého názoru má romská menšina nedostatečné informace o sociálních službách, které by mohla využívat, což vlastně zjistíme v rámci výzkumné části. Velký nedostatek vidím, v tom jak vykonává sociální práci město. Celkově obyvatelstvo má malé povědomí o tom, jakými oblastmi se sociální odbor zabývá. Jak už jsem zmínila výše, ve městě Vysoké Mýto je několik zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají romskou menšinu, převážně to jsou Technické služby, stavební společnosti, hypermarkety.

4.1 Odbor sociálních věcí města Vysoké Mýto

Odbor sociálních věcí má široké zaměření, vykonává agendy jak v přenesené, tak v samostatné působnosti.

V samostatné působnosti v zaměření na romskou menšinu mimo jiné vykonává:

- zajišťuje komunikaci a další vztahy romských komunit na území regionu s orgány státní správy, samosprávy s jinými orgány a organizacemi včetně návrhů příslušných opatření směřujících ke včlenění romských komunit do sociálních vazeb měst a obcí, provádí potřebné poradenské a konzultační činnosti k romské problematice,
- řeší zásadní problémy romských komunit v oblasti občanského soužití, zaměstnanosti, vzdělání, sociální a další,

- sleduje situace romských komunit podle demografických, sociálně ekonomických, rodových kritérií a způsobu života,
- napomáhá při hledání konsenzu mezi požadavky majority a romskými komunitami,
- plní úkoly napomáhající výkonu práv příslušníků různých etnických komunit a integraci příslušníků těchto komunit do společnosti,
- poskytuje psychologické služby, např. rodinné poradenství, psychosociální vyšetření, krizová intervence, kontaktní činnosti zaměřené na jedince a skupiny se zvýšeným rizikem v osobním a sociálním vývoji, školní neúspěšnosti, při plnění školních povinností, chování ve škole apod.,

Odbor sociálních věcí města Vysoké Mýto zajišťuje terénní program dle ustanovení § 69 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění.

Cílovou skupinou služby jsou osoby ohrožené společensky nežádoucími jevy, etnické menšiny, osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách, osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou rizikovým způsobem života ohroženy.

Služba klade důraz hlavně na potřeby a zájmy uživatele. Při poskytování sociálních služeb jsou vždy zajištěna lidská práva a zachována lidská důstojnost.

Sociální služba je zaměřena na řešení otázek ohledně bydlení, finanční gramotnosti, poradenství při řešení dluhů a exekucí, poradenství se sociálními dávkami, pomoc při uplatnění na trhu práce, pomoc při výchově dětí, doprovázení na jednání na úřadech, řešení důsledků trestné činnosti aj. (Informační letáček Město Vysoké Mýto, odbor sociálních služeb)

4.2 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – EMKO Vysoké Mýto

Nízkoprahové zařízení (NZDM) EMKO je jednou ze služeb, kterou poskytuje SKP-CENTRUM, o. p. s. Služba je poskytována jak přímo v zařízení, tak i v terénu. Cílem je smysluplné trávení volného času, poskytování rad a podpory v těžkých situacích, upevňování sociálních návyků, nacvičování samostatnosti při řešení osobních záležitostí a pomoc k sociálnímu začleňování uživatelů.

Cílová skupina

Služba je zaměřena na děti a mládež ve věku 10 – 26 let, které jsou ohroženy nepříznivou sociální situací – mají problematické vztahy s vrstevníky, vyrůstají v nefungující rodině, většinu volné času tráví na ulici, mají problémy ve škole, setkávají se s rasismem, je zde riziko problému se zákonem, experimentují s návykovými látkami. Uživatelé služby musí porozumět pravidlům služby a respektovat je.

Maximální kapacita služby je 30 uživatelů v zařízení a 10 uživatelů na dva sociální pracovníky.

Zásady poskytování služby

Pracovníci služby přistupují ke všem uživatelům stejně bez ohledu na jejich původ, etnicitu, jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, náboženství, politické přesvědčení a ekonomickou situaci. Zásadami jsou anonymita, bezplatnost, dobrovolnost, rovnost a respekt.

Poskytované činnosti

Služba se v poskytovaných činnostech řídí ustanovením § 62 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění a ustanovením § 27 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádí ustanovení zákona o sociálních službách.

Dle výroční zprávy za rok 2015 proběhlo v zařízení celkem 2 933 návštěv a bylo podpořeno 91 klientů. V rámci terénní práce bylo podpořeno 45 klientů při 96 setkáních. Ve srovnání s předchozími roky se jedná o nárůst návštěv, důvodem také byl fakt, že se služba přestěhovala blíže k jedné z vyloučených lokalit.

(Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež - EMKO Vysoké Mýto, <http://www.skp-centrum.cz>)

4.3 Azylový dům pro matky s dětmi ve Vysokém Mýtě

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě je další ze služeb SKP-CENTRUM, o.p.s. Cílem služby je poskytnout uživatelkám služby prostředí, bezpečí a podmínky pro zajištění základních životních potřeb po dobu řešení nepříznivé sociální situace.

Cílová skupina

Služba je určena zletilým ženám a matkám nezletilých dětí, které jsou v nepříznivé sociální situaci, ztratili bydlení. Služba je poskytována na dobu nezbytně nutnou, nejdéle na jeden rok.

Kapacita azylového domu je určena čtyřmi bytovými jednotkami, ve kterých jsou vždy dva pokoje. Celkem tedy 20 míst. Kapacita azylového domu je omezena, proto může být přijata matka s maximálně 4 dětmi.

Zásady

Zásadami služby jsou respekt, profesionální přístup, individuální přístup, podpora samostatnosti, diskrétnost.

Poskytované činnosti

Azylový dům poskytuje služby dle ustanovení § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění a ustanovení § 22 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádí ustanovení zákona o sociálních službách.

Patří sem:

- ubytování ve vybavených bytových jednotkách,
- základní sociální poradenství,
- vytváření podmínek pro samostatnou přípravu stravy a možností pomoci při její úpravě – uživatelky služby mají k dispozici kuchyň,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí: zprostředkování kontaktů se třetími subjekty, kterými jsou lékaři, školy, sociální odbory, úřad práce, soud atd.,
- podpora při výchově dětí, při vedení domácnosti, při hospodaření s finančními prostředky, pomoc při hledání návazného bydlení, zaměstnání atd. (Azylový dům pro ženy a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě, <http://www.skp-centrum.cz>)

4.4 Občanská poradna

Občanská poradna je součástí Asociace občanský poraden. Posláním služby je poskytovat základní poradenství v tíživých životních situacích, seznamovat občany s jejich právy a povinnostmi a upozorňovat příslušné státní a místní orgány na nedostatky v legislativě. Občanské poradny však neposkytují právní poradenství.

Zásady poskytování služby jsou bezplatnost, nezávislost, diskrétnost a nestrannost.

Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou občané, kteří se dostali do nesnadné životní situace a nedokážou ji řešit vlastními silami. (Definice občanských poraden, <http://www.obcanskeporadny.cz>)

Oblasti občanského poradenství

Občanské poradny mají velké množství oblastí, v kterých mohou poskytovat informace. Patří sem informace ohledně sociálních služeb, sociálního pojištění, pracovně právních vztahů, bydlení, rodiny a mezilidských vztahů, občansko-právních vztahů, daní a poplatků, školství a vzdělání, problematiky zadlužování občanů, právního systému ČR a EU, občanského soudního řízení, veřejné správy, trestního práva a ochrany základních práva a svobod. (Oblasti občanského poradenství, <http://www.obcanskeporadny.cz>)

Občanská poradna je pro obyvatele Vysokého Mýta otevřena pouze jeden den v týdnu. Což je dle mého názoru nedostatečné.

Shrnutí

Dle Gojové v nás může zákon o sociálních službách vyvolávat představu, že sociální práce je realizována pouze prostřednictvím poskytování sociálních služeb. Působnost sociální práce, tzn. i sociálních pracovníků, oblast sociálních služeb výrazně překračuje, nicméně poskytování sociálních služeb bude zřejmě významnou oblastí jejich činnosti. V souvislosti s probíhajícími trendy se ovšem objevuje riziko redukce sociální práce právě na poskytování sociálních služeb, aniž by byla hlouběji zkoumána situace klienta a cíleně aplikovány metody sociální práce vycházející z jejich teorií. Pro sociální pracovníky může být lákavé vycházet z představy, že řešením určitého problému klienta je poskytnutí určité předem definované a standardizované služby. (Gojová, Sobková, In Gojová, 2008)

Dle mého názoru je romská menšina ve Vysokém Mýtě celkem silně zastoupena. Sociální práce je však omezena pouze na sociální služby, které jsou zde nedostatečně zastoupeny.

Ve výzkumné části se zaměřím na některé aspekty sociálního vyloučení. Vynechala jsem zdravotnickou péči, jelikož dle mého názoru, je zde dostatečná síť zdravotnických služeb a není těžké se ke zdravotnické službě dostat.

5 Metodická část

Výzkumná část bakalářské práce na téma "Sociální práce s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě" má kvalitativní charakter. Výzkumná část se nebude zcela shodovat s názvem bakalářské práce, jelikož samotná sociální práce (např. komunitní sociální práce) ve Vysokém Mýtě neprobíhá.

5.1 Hlavní cíl výzkumu

Téma jsem si zvolila na základě skutečnosti, že ve městě Vysoké Mýto je romská menšina v poměrně velkém zastoupení a můžeme na území města mluvit i o dvou vyloučených lokalitách. Jako hlavní cíl výzkumu jsem si stanovila: "jakým způsobem reagují sociální služby na sociální práci s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě" Tedy. zjistit, zda sociální práce, kterou poskytují sociální služby, jsou pro romskou menšinu ve Vysokém Mýtě vnímány jako dostačující.

5.1.1 Dílčí cíle

K naplnění hlavního cíle jsem si zvolila čtyři dílčí cíle.

- Prvním dílčím cílem (DC1): jaké je povědomí o sociálních službách zaměřených na volný čas dětí a jak se rodiny zapojují do kulturního života města.
 - DC 1.1 - povědomí a využívání dostupných sociálních služeb určených pro děti a mládež.
 - DC 1.2 - jakými způsoby se zapojuje rodina do kulturního života města.
- Druhým dílčím cílem (DC2): jaké nastaly problémy při nástupu dětí do školy
- Třetím dílčím cílem (DC3): je dostačující rozsah služeb úřadu práce či je potřeba další služba na pomoc při hledání zaměstnání.
- Čtvrtým dílčím cílem (DC4) jaké mají respondenti povědomí o službách, kde by mohli řešit svou bytovou a finanční situaci.

- DC 4.1 Spokojenost se současnou bytovou situací a kde by hledali pomoc při řešení problémů s bytovou situací.
- DC 4.2 Kde by respondenti hledali pomoc při řešení problému s financemi. Jak zvládají hospodaření s financemi.

Sestavení dílčích cílů a tazatelských otázek jsem řadila od méně závažného tématu k více závažnému. Důvodem byl hlavně fakt, že by prvotní závažné otázky mohly vzbudit neochotu dále odpovídat.

Otázky pojící se k jednotlivým dílčím cílům jsou přehledně vypsány v transformační tabulce.

5.2 Výzkumná strategie

Jak už jsem zmínila, výzkumnou strategií je kvalitativní výzkum a k získání dat jsem zvolila techniku strukturovaného rozhovoru.

Surynek uvádí, že *"úkolem kvalitativního výzkumu je odhalovat neznámé skutečnosti o sociálních a sociálně psychických jevech, odhalovat jejich obsah..."*

Svaříček a Šedová uvádí: *„Kvalitativní výzkum je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založených na hloubkových datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“* (Svaříček, Šedová, 2007).

Mioviský definuje kvalitativní přístup takto *"Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání. Pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných psychologických fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod."* (Mioviský, 2006)

5.2.1 Metoda kvalitativního výzkumu

Pro svou práci jsem zvolila metodu **zachycení vzorců**. Princip této metody spočívá v tom, že v sebraných datech hledáme určité opakující se vzorce nebo témata a ty zaznamenáváme. Hledáme tedy obvyčejnější principy, vzorce nebo struktury. Tím samozřejmě dochází k určitému zredukování pozorovaných jevů, ty jsou nahrazovány obecnější kategorií nebo vzorcem a to na základě podobností nebo odlišností. Ten, kdo výzkum provádí vytváří tzv. příběhy o tom jak daný jev probíhá. Klíčové je opakování částí obecného příběhu v různých případech, hledáme však údaje, které příběh podporují, doplňují nebo je vyvracejí. (Miovský, 2006)

5.3 Technika získávání dat

Jako techniku pro získávání dat jsem si vybrala rozhovor. Jedná se o techniku, při které dochází k přímému kontaktu s jednou nebo více dotazovanými osobami (respondenty). Rozhovor je veden na předem stanovené téma a otázky musí být vhodně formulovány a správně položeny. Nesmí docházet k ovlivňování odpovědí od respondentů.

Zvolila jsem techniku standardizovaného rozhovoru, což znamená, že otázky v dotazníku jsou předem připravené a formulované, rozhovor můžeme několikrát opakovat a odpovědi respondentů mezi sebou srovnávat.

Technika rozhovoru mi nejvíce vyhovovala, při samotném rozhovoru jsem mohla dané otázky vysvětlit a případně se dotazovat na dílčí otázky, které doplňovaly odpovědi respondentů.

5.4 Výzkumný vzorek

Vzhledem k tomu, že výzkum je zaměřený na sociální práci poskytovanou sociálními službami pro romskou menšinu, byli jako respondenti vybráni příslušníci romské menšiny. Respondenti byli nejdříve dotázáni, zda bych s nimi mohla provést rozhovor. Až po souhlasu respondenta bylo dohodnuto, kdy rozhovor proběhne.

Jednotlivé respondenty jsem volila pouze ve vyloučených lokalitách. Celkem se výzkumu zúčastnilo 11 respondentů. Jména respondentů pro výzkum nejsou potřebná, pouze u jednotlivých respondentů popíši jejich rodinnou situaci.

Respondent č. 1 - žena 60 let, žije s manželem v městském bytě. V současné době je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a nepobírá žádné sociální dávky, manžel starobní důchodce.

Respondent č. 2 - muž 40 let, žije s manželkou a 6 dětmi v městském bytě. Pán je v pracovním poměru, jeho žena je na rodičovské dovolené, měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory. Děti navštěvují školská zařízení, nejmladší s matkou v domácnosti.

Respondent č. 3 - muž 42 let, v současné době bez přístřeší, zdržuje se v oblasti jedné z tzv. vyloučených lokalit, v současné době na dávkách pomoci v hmotné nouzi.

Respondent č. 4 - žena 21 let, žije s manželem a dvěma dětmi v městském bytě. Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory. Manžel v současné době v evidenci uchazečů o zaměstnání, žena v současné době čeká třetího potomka.

Respondent č. 5 - muž 35 let, manželka a tři děti, žijí v městském bytě. Muž je zaměstnán jako Asistent prevence kriminality, manželka v současné době v evidenci uchazečů o zaměstnání. Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky státní sociální podpory a příspěvek na péči.

Respondent č. 6 - muž 40 let, žije s družkou a dvěma dětmi v městském bytě. Družka nyní nastoupila do zaměstnání, muž zůstal v domácnosti a pečuje o nejmladší dítě, je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání. Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory.

Respondent č. 7 - žena 32 let, žije s druhem a dvěma dětmi v městském bytě. Žena nyní nastoupila do pracovního poměru v Technických službách, druh je invalidní důchodce třetího stupně, žena je invalidní důchodkyní prvního stupně. Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory. Obě děti navštěvují školská zařízení.

Respondent č. 8 - žena 37 let, žije s druhem a šesti dětmi na městské ubytovně. Druh je v pracovním poměru, žena je na rodičovské dovolené, starší děti navštěvují školská zařízení.

Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory. Jedná se o smíšený pár.

Respondent č. 9 - žena 29 let, matka samoživitelka, žije se čtyřmi dětmi na městské ubytovně. V současné době na rodičovské dovolené s nejmladším z dětí, starší děti navštěvují školská zařízení. Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory.

Respondent č. 10 - žena 41 let, žije s manželem a sedmi dětmi na městské ubytovně. Manžel invalidní důchodce třetího stupně, žena v současné době v evidenci uchazečů o zaměstnání. Nejmladší děti v domácnosti s matkou, starší děti navštěvují školská zařízení. Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory.

Respondent č. 11 - žena 25 let, žije s druhem a třemi dětmi v městském bytě. Žena na rodičovské dovolené s nejmladším z dětí, v současné době těhotná. Starší dcera má sluchovou vadu. Druh v současné době v evidenci uchazečů o zaměstnání. Měsíčně pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky státní sociální podpory a příspěvek na péči na dceru.

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Hlavní cíl	Dílčí cíl	Dílčí cíle 2. řádu	Tazatelská otázka
Jakým způsobem reagují sociální služby na sociální práci s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě.	DC1: Jaké je povědomí o sociálních službách zaměřených na volný čas dětí a jak se rodiny zapojují do kulturního života města.	DC 1.1: Povědomí a využívání dostupných sociálních služeb určených pro děti a mládež.	TO č. 1: Kde nebo jak tráví Vaše děti volný čas? TO č. 2: Využívají/využívali by sociální službu pro ně určenou? TO č. 3: Navštěvují Vaše děti nějaký zájmový kroužek?
		DC 1.2 Jakými způsoby se zapojuje rodina do kulturního života města.	TO č. 4: Zapojujete se do kulturního života města? (městské slavnosti, dětské dny, koncerty) Případně jste členem nějakého zájmového spolku?
	DC2: Jaké nastaly problémy při nástupu dětí do školy.		TO č. 5: Jakou školu navštěvují Vaše děti? (základní, speciální) TO č. 6: Nastaly s přijetím do školy Vašeho dítěte nějaké problémy? Pokud ano, tak jaké?
	DC3: Je dostačující rozsah služeb úřadu práce či je potřeba další služba na pomoc při hledání zaměstnání.		TO č. 7: Když jste hledali práci Vy nebo ostatní členové rodiny, s jakými problémy jste se setkali? TO č. 8: Byl Vám někdo při hledání zaměstnání nápomocný? Uvítali byste službu, která by Vám v tom byla nápomocná?
DC4: Jaké mají respondenti povědomí o službách, kde by mohli řešit svou bytovou a finanční situaci.		DC4.1: Spokojenost se současnou bytovou situací a kde by hledali pomoc při řešení problémů s bytovou situací.	TO č. 9: Jak jste spokojeni s Vaší současnou bytovou situací? Pokud by nastala situace, kdy byste museli řešit bydlení, kde byste hledali pomoc? TO č. 10: Jak zvládáte hospodaření s financemi? Kde byste hledali pomoc při řešení finanční situace (exekuce, dluhy).
		DC4.2: Kde by respondenti hledali pomoc při řešení problému s financemi. Jak zvládají hospodaření s financem.	TO č. 11: Které další problémy se objevují ve Vašem okolí? Například kriminalita, užívání návykových látek? Který z nich vnímáte jako největší? Případně, jak byste tyto problémy řešili.

5.5 Popis výsledků výzkumu

DC1 Jaké je povědomí o sociálních službách zaměřených na volný čas dětí a jak se rodiny zapojují do kulturního života města.

Tímto dílčím cílem, jsem chtěla zjistit zda mají respondenti povědomí o možnosti využívání Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, kde mohou jejich děti trávit volný čas, či jak jinak svůj volný čas tráví. Také jsem chtěla zjistit zda mají nějaké zájmy a jestli se celá rodina nějak zapojuje do kulturního života města. Tento cíl jsem rozdělila na další dva dílčí cíle.

DC 1.1 Povědomí a využívání dostupných sociálních služeb určených pro děti a mládež.

Pro tento dílčí cíl druhého řádu jsem zvolila tyto tazatelské otázky: **TO č. 1:** Kde nebo jak tráví Vaše děti volný čas? **TO č. 2:** Využívají/využívali by sociální službu pro ně určenou? **TO č. 3:** Navštěvují Vaše děti nějaký zájmový kroužek?

Na tuto otázku mi odpovědělo celkem 9 respondentů, jelikož R3 děti nemá a R1 má děti již dospělé. Všichni respondenti, kteří odpověděli mají o této službě povědomí. Ale šest respondentů uvedlo, že o službě vědí, ale nevyužívají ji protože: "*služba je moc daleko, nemůžeme děti pouštět samotné*"(R2), dalším důvodem byl nízký věk dětí "*děti do klubu ještě nemůžou, jsou moc malé*". Většina z respondentů, které mají malé děti nebyla proti využívání této sociální služby až budou jejich děti dostatečně staré. Tři respondenti uvedli, že děti klub navštěvují. Jeden respondent uvedl "*syn chodí do toho jejich klubu, moc se mu tam líbí, občas si tam udělá i nějaké úkoly*"(R9).

Nejčastější odpovědi na trávení volného času byly, že děti "*jsou se mnou doma, jsou u babičky, jsou s ostatními dětmi tady na dvoře, dívají se na televizi*". Pouze dva respondenti uvedli, že jejich děti navštěvují zájmový kroužek, v jednom případě se jednalo o kickbox a ve druhém případě se jednalo o výtvarný kroužek při škole.

Shrnutí DC1.1

Z DC 1.1 tedy vyplývá, že povědomí o sociální službě pro děti a mládež mají všichni respondenti, kteří na tuto otázku odpovídali. Většina ji však nevyužívá z důvodu nízkého věku dětí. Jedním z důvodů informovanosti o této službě je fakt, že služba se nachází poblíž jedné z tzv. vyloučených lokalit a je tedy pro romské děti přístupná. Ty již sociální službu využívající ji hodnotí pozitivně. Většina dětí se však nevěnuje žádnému zájmu a nenavštěvuje žádné kroužky, až na dvě výjimky. Svůj volný čas tráví doma, u příbuzných nebo na dvoře či venku se svými vrstevníky.

DC 1.2 Jakými způsoby se zapojuje rodina do kulturního života města..

Pro naplnění tohoto dílčího cíle byl zvolena **TO č. 4:** Zapojujete se do kulturního života města? (městské slavnosti, dětské dny, koncerty) Případně jste členem nějakého zájmového spolku?

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti. Sedm respondentů uvedlo, že se do kulturního života města zapojují a čtyři uvedli, že se nezapojují. Nejčastěji se účastní společenských akcí, které probíhají v létě a jsou volně přístupné. Respondenti uváděli *"chodíme s dětmi na dětský den, čerti a když je něco na náměstí, tak se jdeme podívat (R2); manžel na tyto akce chodí většinou jako dozor, takže se jdeme vždycky podívat za ním, jsou to hezké akce (R5); jdeme se na akce podívat, ale jen když je to zadarmo, přítel jde občas na motokáry (R7)."* Velkou roli zde hrají finance, nikdo z respondentů neuvedl, že by zašli do kina, divadla nebo na koncert.

Na otázku zda jsou členy nějakého zájmového spolku odpovídala většina respondentů negativně. Objevila se jedna odpověď od R8, který uvedl, že druh a syn jsou členy spolku, který provozuje kickbox. Na tuto otázku se objevovaly spíše odpovědi jako *"v žádném spolku nejsme, co bychom tam dělali? (R10) Do spolku nechodíme, to není pro nás. (R11)"*

Shrnutí DC 1.2

Z DC 1.2 je zřejmé, že se romská menšina zapojuje do kulturního života města. Využívá možnosti, které jim zde jsou nabízeny. Romská menšina se účastní zejména kulturních akcí, které jsou volně přístupné. Zdaleka však nevyužívá všechny možnosti, které se zde nabízejí. Děti mohou dělat různé množství sportů, hrát fotbal, chodit do sokola, chodit k

hasičům a věnovat se různým sportům s nimi. Všechny tyto spolky nejsou zpoplatněny, či se maximálně jedná a malý členský příspěvek. Romská menšina má tedy velký rozsah aktivit, kterých by se mohla účastnit, ale bohužel tyto možnosti plně nevyužívá.

DC2 Jaké nastaly problémy při nástupu dětí do školy.

K tomuto dílčímu cíli se pojí tyto tazatelské otázky: **TO č. 5:** Jakou školu navštěvují Vaše děti? (základní, speciální) **TO č. 6:** Nastaly s přijetím do školy Vašeho dítěte nějaké problémy? Pokud ano, tak jaké?

Na tuto otázku neodpovídali dva respondenti - R1, který má děti již dospělé a R3, který děti nemá. R4 má děti předškolního věku, ten odpověděl *"nejstarší kluk teď půjde do školky, žádný problém s přijetím nebyl"*. Ostatní respondenti se na odpovědích shodli. Všichni odpověděli, že žádný problém s přijetím dětí do školy nebyl. Děti nejprve navštěvovaly *"nuláčka"*, což je přípravná třída a z té pak plynule přešly do školy, některé na základní, některé do speciální základní školy. Převážná většina respondentů odpovídala, že jejich děti navštěvují základní školu. Ve dvou případech došlo k přestupu žáka ze základní školy do speciální.

R6 sdělil, že *"starší syn chodí tady kousek do základní školy, problémy s přijetím nebyly, chodil do nuláčku a pak normálně přešel do 1. třídy"*. R9 uvedl, že *"nejstarší syn několikrát propadl, neučil se dobře, tak ho přemístili do zvláštní. A ty mladší zatím chodí do normální, s přijetím problém nebyl"*

R8 sdělil, že *"je těžká příprava do školy, musí se hodně učit, nemám na to moc času"*. Na dotaz zda ví, že je možné doučování v nízkoprahovém zařízení odpověděl, že takovou informaci nevěděli a zkusí ji využít.

Shrnutí DC2

Z jednotlivých odpovědí tedy vyplývá, že zde nejsou žádné závažné problémy s přijetím dětí do školského zařízení. Síť školských zařízení je zde dostatečně zastoupena a je pro všechny dostupná. Dále z odpovědí vyplývá, že většina dětí před nástupem do první třídy projde přípravnou třídou, kde jsou děti připravovány na lehčí přestup na základní a zvláštní školy. Většina respondentů vyjádřila spokojenost s přípravnou třídou a přistupují k účasti dětí v přípravné třídě kladně.

DC3: Je dostačující rozsah služeb úřadu práce či je potřeba další služba na pomoc při hledání zaměstnání.

K tomuto dílčímu cíli se pojí tyto tazatelské otázky: **TO č. 7:** Když jste hledali práci Vy nebo ostatní členové rodiny, s jakými problémy jste se setkali? **TO č. 8:** Byl Vám někdo při hledání zaměstnání nápomocný? Uvítali byste službu, která by Vám v tom byla nápomocná?

Na tuto otázku odpovědělo 10 respondentů, neodpovídal pouze R9, protože se jedná o matku samoživitelku v současné době na rodičovské dovolené. R1 odpověděl: *"v současné době zaměstnání nehledám, jsem v evidenci, ale už jen čekám na důchod"*. R8 na tuto otázku odpověděl: *"chlap nebyl v evidenci uchazečů o zaměstnání, nějak se s nimi nepohodl a práci taky našel."* Ostatní respondenti uvádějí, že žádné závažné problémy s hledáním zaměstnání neměli. R6 sdělil, že *"když jsem hledal práci, tak se často stávalo, že řekli, že se ozvou a už se neozvali. Nejspíš viděli, že jsem Rom a hotovo."* Tuto teorii neměl však respondent nijak podloženou. Většina nezaměstnaných se setkává s tím, že mu při pohovoru sdělí, že se ozvou a neozvou se. R4 se setkal s problémem, kdy s ním byl často ukončován poměr ve zkušební době: *"manžel vždycky někam nastoupil a vydržel tam měsíci nebo dva a pak ho propustili ve zkušební době, teď delší dobu nemůže najít práci, chodí se hlásit na úřad práce a dostává pořád nějaké doporučenky"*.

Většina respondentů odpovídala, že služba a možnosti, které nabízí úřad práce se jim zdají dostatečné, dostávají doporučenky a díky úřadu práce se dostávají do Technických služeb na veřejně prospěšné práce. R6 nám sdělil: *"teď jsem místo v technických přenechal ženě, já už jsem tam pracoval, ona ještě ne. Já jsem zůstal doma s klukem, ještě není ve školce. Od září půjde a já mám přislíben nástup jako asistent prevence kriminality, to je taky přes úřad práce"*.

Shrnutí DC3

Z odpovědí respondentů tedy vyplývá, že jsou pro ně služby poskytované úřadem práce v rámci hledání zaměstnání dostatečné. Na doplňující otázku, zda by využili další službu, která by jim pomáhala se sháněním práce, většina respondentů odpověděla, že jim stačí možnosti, které nabízí úřad práce. Dle odpovědí jednotlivých respondentů bylo patrné, že využívají všechny možnosti, které úřad práce nabízí. Účastní se různých přednášek, rekvalifikačí atd.

DC4: Jaké mají respondenti povědomí o službách, kde by mohli řešit svou bytovou a finanční situaci.

Tímto dílčím cílem jsem chtěla odpovědět na otázku, zda má romská menšina povědomí o tom, kam by se v případě problému měla obrátit a s kým by ho měla řešit. Tento dílčí cíl jsem rozdělila na dva dílčí cíle druhého řádu.

DC4.1: Spokojenost se současnou bytovou situací a kde by hledali pomoc při řešení problémů s bytovou situací.

Na tento dílčí cíl je zaměřena **TO č. 9**: Jak jste spokojeni s Vaší současnou bytovou situací? Pokud by nastala situace, kdy byste museli řešit bydlení, kde byste hledali pomoc?

Na tuto otázku odpovídali všichni respondenti. Na otázku zda jsou se svou současnou bytovou situací spokojeni většinou odpovídali, že ano. Devět z jedenácti respondentů odpovědělo, že jim jejich současná bytová situace vyhovuje. Odpovědi respondentů, kterým jejich bytová situace nevyhovuje: R4: *"jsem 4 a žijeme v 1+1, teď čekám další dítě. Vůbec nám to nevyhovuje, celý den jsme v jedné místnosti, stále sháníme větší bydlení a chodíme se ptát na bytůk, měli jsme tam dluhy, tak možná proto nám nechtějí dát nový byt."* R9: *"bydlíme na ubytovně a není to žádná sláva, ale hlavně, že máme kde být. Pro děti to tady není vhodné prostředí, řeším to stále s bytůkem. Paní z úřadu práce mě také poslali na město, nevím, jak by mi tam mohli pomoci."*

Celkem 5 respondentů odpovědělo, tak že neví, která sociální služba by jim mohla v této problematice pomoci. Celkem 6 respondentů odpovědělo, že ví, kam se obrátit pro pomoc.

Většina respondentů, kteří odpověděli, že nemají povědomí, kde by hledali pomoc, by svou bytovou situaci řešila u instituce, která jim byt pronajímá či jako další odpověď někteří uvedli úřad práce. Odpověď R3: *"nevím, kde bych hledal pomoc. Vždy se najde někdo, kdo mě nechá přespat"*

Respondenti by nejčastěji hledali pomoc na sociálním odboru města Vysoké Mýto. R8 odpověděl: *"pro pomoc bych nejspíš šla na město, na sociální odbor, s čím by mi bytůk pomohl, kdyby mi ukončil nájemní smlouvu"*. R11 odpověděl: *"nedávno jsme měnili byt za větší, protože jsem byli v jedné místnosti, teď jsme spokojeni. Přimluvili se za nás sociální pracovnice z města a také úřad práce nám pomohl s kaucí"*.

Shrnutí DC 4.1

Z odpovědí respondentů tedy vyplývá, že většina respondentů ví, na jakou sociální službu se obrátit a kde svou bytovou situaci řešit. Všichni respondenti, až na respondenta č. 3, který je bez přístřeší, bydlí v bytech či na ubytovně, které jsou Městského bytového podniku Vysoké Mýto.

DC4.2: Kde by respondenti hledali pomoc při řešení problému s financemi. Jak zvládají hospodaření s financem.

Na tento dílčí cíl druhého řádu byla použita **TO č. 10**: Jak zvládáte hospodaření s financemi? Kde byste hledali pomoc při řešení finanční situace (exekuce, dluhy).

Tuto otázku zodpovídali všichni respondenti. na otázku jak zvládají svoji finanční situaci byla nejčastější odpověď *"s penězi nevycházíme"*. Velmi často také respondenti sdělili, že jim s financemi pomáhá jejich rodina. Objevili se i pozitivní odpovědi respondentů. R2 sdělil: *"Finance zvládáme, vždycky jsem věděl, jak si správně zažádat o dávky. Ted' co pracuji je to o něco lepší. Máme rodičák, přídavky na děti a další dávky."* R6 odpověděl: *"skoro rok jsme s manželkou byli na pracáku, brali jsme jen sociální dávky, ale zvládli jsme to, hodně pomůže rodina."*

Na otázku zda by věděli, kde mají hledat pomoc, odpovídala většina respondentů shodně jako u předchozí otázka. Tedy 6 respondentů odpovědělo, že mají povědomí o tom, kde mají pomoc hledat a 5 respondentů toto povědomí nemělo. Stejně jako u předchozí otázky by se většina z nich obracela na sociální odbor města Vysoké Mýto.

Na doplňující otázku zda někdy řešili problém s exekucí či s insolvenčí odpovědělo několik respondentů kladně. R8: *"exekuce a dluhy už nemáme, jednou jsme se kvůli tomu byli informovat tady v té poradně. Myslíte občanskou poradnu? Ano, to bude ona."* R5: *"Ted' si byl manžel podat insolvenci, měl kolem toho hodně lítání, ale byl se zeptat tady v občanské poradně a taky na městě. Ted' už máme paní, která nám s tím pomáhá."* Zajímavá odpověď byla odpověď R3: *"exekuce a dluhy neřeším, proto radši nikde nebydlím"*. Na dotaz, zda by uvítal pomoc při řešení těchto dluhů odpověděl, že nic řešit nechce, takže by ani žádnou pomoc nechtěl.

Shrnutí DC 4.2

Stejně jako u předchozího dílčího cíle má většina respondentů povědomí o tom, kde by hledala pomoc při řešení otázek své finanční situace. U respondentů, kteří neměli povědomí o tom, kde by svou finanční situaci řešili se často objevovala odpověď, že by svou finanční situaci řešili na úřadu práce, protože ten jim ty finance vyplácí.

Všichni respondenti jsou příjemci buď dávek státní sociální podpory nebo dávek pomoci v hmotné nouzi. Velmi často jsou na těchto dávkách závislí, jelikož je to pro ně zdroj k udržení bydlení a hlavně zdroj obživy. Případné příjmy z výdělečné činnosti nejsou dostatečné pro zajištění základních lidských potřeb.

Spíše jako doplňující otázku, kterou jsem přiřadila ke čtvrtému dílčímu cíli a zodpovídá otázku **zda se zde vyskytují další problémy, které jsou vážné**, jsem použila **TO č. 11**: Které další problémy se objevují ve Vašem okolí? Například kriminalita, užívání návykových látek? Který z nich vnímáte jako největší? Případně, jak byste tyto problémy řešili.

Odpověděli všichni respondenti. Pět respondentů odpovědělo, že žádné další problémy ve svém okolí nevnímají. R1 odpověděl: *"my už jsme starý, o nic se nezajímáme."* R7 odpověděl: *"o ničem takovém nevím, nic mě nenapadá"*. V některých odpovědích se spíše projevovala lhostejnost k tomu, co se děje v jejich okolí.

Zbylí respondenti neshledávali žádné vážnější problémy. Často se objevoval problém s hlukem a nepořádkem, další odpovědi byly drobné krádeže (pošta, věci z chodby). R6 sdělil: *"problém vidím v mládeži. Poflakují se na dvoře, kde si moje malé děti hrají. Nemají co dělat, tak si vymýšlí různé blbosti, berou nám poštu ze schránek, pouští nahlas hudbu.* Na otázku jak by to řešil, odpověděl, že by měli více využívat klubu, který zde je pro trávení volného času mládeže. R5 vidí problém hlavně v nepořádku a aut bez poznávacích značek na dvoře: *"manžel hrozně řeší auta bez papírů a značek. Mně hrozně vadí, že v těch autech tady jezdí a to je nebezpečné, na dvoře si nám hrají děti. Řešit by to měla hlavně policie, manžel to s nimi řeší.*

Shrnutí odpovědí na otázku č. 11

Z odpovědí respondentů vyplývá, že s místě svého bydliště nevidí žádné závažné problémy, které by se museli řešit nějakou další sociální službou.

Shrnutí DC 4

Čtvrtý dílčí cíl měl za úkol zjistit, zda mají povědomí, kde by řešili svou bytovou a finanční situaci. A zda se zde vyskytují další problémy, které jsou vážně.

Z jednotlivých dílčích cílů vyplývá, že většina respondentů má povědomí o tom, kde by hledala pomoc v řešení těchto situací. Vědí na kterou sociální službu se mají obrátit, a ta jim sdělí možnosti řešení či kontakty na služby, které jim v těchto situacích pomůžou. Můžeme tedy tyto služby vnímat jako dostačující.

Respondenti také ve svém okolí nevnímají žádný další závažný problém, který by musel být řešen sociální službou.

Závěr

Teoretická část je rozdělena na čtyři okruhy. V prvním okruhu se práce zabývá t vysvětlením jednotlivých pojmů, jako je menšina, sociální vyloučení, atd. Druhý okruh je zaměřen na romskou menšinu, je zde popsána její historie, zvyky, tradice, sociálně vyloučené lokality, některé aspekty sociálního vyloučení jako zaměstnanost, vzdělání a bydlení. Ve třetím okruhu se věnuji popisu jednotlivých metod sociální práce s romskou menšinou, zařadila jsem zde komunitní práci, terénní programy, poradenství, práci se skupinou, práci s rodinou a dětmi. Čtvrtý okruh je zaměřen na popis sociálních služeb ve městě Vysoké Mýto. Při zpracování teoretické části jsem vycházela z dostupné literatury s občasným prolínáním praxe, jelikož pracuji na Úřad práce ve Vysokém Mýtě. Cílem práce je přiblížit romskou menšinu jako takovou, dále sociální práci s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě.

V metodické části je popsána výzkumná strategie, metoda kvalitativního výzkumu, technika sběru dat, hlavní a dílčí cíle, výzkumný vzorek a popis výsledků výzkumu.

Ve výzkumné části se zabývám sociální práci, kterou poskytují dané sociální služby ve Vysokém Mýtě a to zejména se zaměřením na tzv. vyloučené lokality. Výzkum je proveden kvalitativní metodou. Nástrojem pro získání dat je rozhovor. Cíl výzkumu se mi podařilo naplnit. Cílem výzkumu je zjistit, zda romská menšina v tzv. vyloučených lokalitách vnímá sociální práci poskytovanou v rámci sociálních služeb jako dostatečnou a zda tyto lokality můžeme za vyloučené považovat.

Z výzkumu samotného vyplývá, že sociální práce, která je poskytována sociálními službami ve Vysokém Mýtě je pro romskou menšinu dostačující. Sociální služby, které ve Vysokém Mýtě působí, dle výzkumu nabízejí dostačující sociální práci. Jedná se o služby, které mají širší okruh poskytovaných služeb, pokud by však ve Vysokém Mýtě byly organizace, které by se zabývali jen jedním určitým okruhem, tak by dle mého názoru nebyly romskou menšinou využívány. V některých případech, jako třeba u využívání nízkoprahového zařízení pro děti a mládež je o této službě povědomí, ale služba není využívána. U zvoleného okruhu respondentů to však ovlivnil nízký věk jejich dětí, které tuto službu prozatím nemohou využívat. Jelikož byla otázka zaměřena na využívání sociální služby pro děti a mládež, která již ve městě Vysoké Mýto je zřízena, není zřejmé, zda by respondenti využívali službu pro menší děti, např. předškolního věku.

Další částí výzkumné otázky je zda lze tzv. vyloučené lokality za vyloučené považovat. Dle naplnění jednotlivých dílčích cílů z žádného nevychází, že by byl naplněn aspekt sociálního vyloučení. Dílčí cíl, který byl zaměřen na trávení volného času a zapojování se do kulturních akcí, je naplněn pozitivně. Romská menšina se zapojuje do kulturního života, není od něho zcela izolována a je pouze na příslušnicích romské menšiny, zda tuto možnost budou využívat či nikoli. Sejně tak je to i u dalších cílů, přístup ke vzdělání zde také není nijak omezen, žádné závažné problémy např. s dopravní nedostupností zde nejsou. Dle výzkumu a dle mého názoru je patrné, že nejsou zcela naplněny znaky sociálního vyloučení a nejedná se tedy o vyloučené lokality, ale pouze o koncentraci romského obyvatelstva na určitém místě. Což je zejména způsobeno dostupným bydlením. Dle mého názoru by byla ve Vysokém Mýtě za potřebí sociální služba spíše pro sociálně slabé rodiny, jako například sociálně aktivizační služby pro rodinu s dětmi.

Pokud bych tedy chtěla porovnat poznatky teoretické části s metodickou částí, tak došlo ke zjištění, že i přes menší množství sociálních služeb, kterými je realizována sociální práce s romskou menšinou ve Vysokém Mýtě, je dostačující.

Seznam zdrojů

- [1] FRASER, Angus. *Cikáni*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X
- [2] GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. Vydání Praha: Nakladatelství Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
- [3] HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Vydala společnost Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s. v nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- [4] JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání, Praha: Nakladatelství Portál, 2007. ISBN 977-80-7367-269-0.
- [5] JANEBOVÁ, Radka. *Teorie a metody sociální práce - reflexivní přístup*. 1. vydání, Hradec Králové: Gaudeamus 2014. ISBN 978-80-7435-374-1
- [6] JANOUSHKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D. (edd.) *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, s. 191-197. ISBN 798-80-7368-504-1.
- [7] KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
- [8] MAREŠ, Petr. Sociální exkluze, sociální inkluze a sociální koheze: diskurz a realita. In *Sociální vyloučení a sociální politika*. Brno: Masarykova univerzita a Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006.
- [9] MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Metody řízení sociální práce*, 1. vydání, Praha: Portál 2003, 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
- [10] MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání, Praha: 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- [11] MATOUŠEK, Oldřich, a kolektiv. *Základy sociální služby*. 1. vydání Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7.
- [12] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006

- [13] NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v České společnosti*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8
- [14] NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vydání, Brno: Marek Zeman, 2001. 169 s. ISBN 80-903070-0-0.
- [15] NEDĚLNÍKOVÁ, D. (ed.) *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: MPSV, 2007.
- [16] PILÁT, Miroslav. *Sociální práce s vybranými skupinami klientů*. 1. vydání, Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, 2012. 159s.
- [17] ŘEZNÍČEK, Ivo. *Metody sociální práce*. 1. vydání Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 75 s. ISBN 80-85850-00-1.
- [18] SOCIOKLUB. *Romové v České republice (1945-1998)*. 1. vydání Praha: Socioklub, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.
- [19] SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena, KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vydání, Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.
- [20] SVAŘÍČEK, Roman, ŠEDO VÁ, Klára a kolektiv. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vydání, Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [21] ŠIMÍKOVÁ, Ivana, VAŠEČKA, Imrich a kol. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. 1 vydání Brno: Barrister & Principal, 2005. 212 s. ISBN 80-7364-009-0.
- [22] ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 1. vydání Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 2000. 96 s. ISBN 80-7169-528-9.
- [23] URBAN, David. *Sociální práce s romskými rodinami*. 1. vydání, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-457-7.
- [24] ÚZ č. 1158 - Ústava ČR, Listina základních práv a svobod
- [25] Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- [26] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění
- [27] Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů v platném znění

[28] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění (školský zákon)

Internetové zdroje

[29] VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Pomoc obětem diskriminace*. [online] [cit. 2017-01-15; 10:05] Dostupné na World Wide Web < <http://www.ochrance.cz> >

Dostupné na

[30] SKP-CENTRUM, o. p. s. *Azylový dům pro žena a matky s dětmi ve Vysokém Mýtě*. [online] [cit. 2017-02-16; 18:25] Dostupné na World Wide Web <www.skp-centrum.cz>

[31] SKP-CENTRUM, o. p. s. *Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež - EMKO Vysoké Mýto*. [online] [cit. 2017-02-28; 15:35] Dostupné na World Wide Web <www.skp-centrum.cz>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Tazatelské otázky

Příloha č. 2 - Přepis rozhovoru

Příloha č. 1: Tazatelské otázky

TO č. 1: Kde nebo jak tráví Vaše děti volný čas?

TO č. 2: Využívají/využívali by sociální službu pro ně určenou?

TO č. 3: Navštěvují Vaše děti nějaký zájmový kroužek?

TO č. 4: Zapojujete se do kulturního života města? (městské slavnosti, dětské dny, koncerty) Případně jste členem nějakého zájmového spolku?

TO č. 5: Jakou školu navštěvují Vaše děti? (základní, speciální)

TO č. 6: Nastaly s přijetím do školy Vašeho dítěte nějaké problémy? Pokud ano, tak jaké?

TO č. 7: Když jste hledali práci Vy nebo ostatní členové rodiny, s jakými problémy jste se setkali?

TO č. 8: Byl Vám někdo při hledání zaměstnání nápomocný? Uvítali byste službu, která by Vám v tom byla nápomocná?

TO č. 9: Jak jste spokojeni s Vaší současnou bytovou situací? Pokud by nastala situace, kdy byste museli řešit bydlení, kde byste hledali pomoc?

TO č. 10: Jak zvládáte hospodaření s financemi? Kde byste hledali pomoc při řešení finanční situace (exekuce, dluhy).

TO č. 11: Které další problémy se objevují ve Vašem okolí? Například kriminalita, užívání návykových látek? Který z nich vnímáte jako největší? Případně, jak byste tyto problémy řešili.

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru respondenta č. 5

TO č. 1: Kde nebo jak tráví Vaše děti volný čas?

Holky jsou převážně doma nebo venku tady u nás na dvoře. Jsou ještě malé, aby chodily do Emka. Oni si tady vystačí, když je zima, tak s holkami doma kreslíme, koukáme na televizi.

TO č. 2: Využívají/využívali by sociální službu pro ně určenou?

Až budou holky větší, tak budou do Emka chodit, teď jsou opravdu ještě malé. Kdyby zde byla služba určená pro ně, navštěvovaly by ji? Já si myslím, že asi ne, je tady hodně dětí a zabaví se s nimi. A já bych je do takového zařízení musela vodit, je lepší, když si pak budou chodit do klubu samotné.

TO č. 3: Navštěvují Vaše děti nějaký zájmový kroužek?

Jedna dcera chodí na výtvarný kroužek, který je tady ve škole, kam chodí. Jinak holky na žádný kroužek nechodí. Jak už jsem říkala, jsou převážně doma a nebo tady na dvoře. *A proč děti nechodí na žádný kroužek?* Děti o to nemají zájem, jsou radši doma. A také jsou některé kroužky dost drahé. *Víte, že tu jsou možnosti, kdy mohou děti navštěvovat různé kroužky a nic nebudete platit, např. hasiči, fotbalisti, sokol?* O tom jsme slyšeli, ale to není nic pro nás. Děti jsme se na to také ptali, ale nechodily by tam.

TO č. 4: Zapojujete se do kulturního života města? (městské slavnosti, dětské dny, koncerty) Případně jste členem nějakého zájmového spolku?

Chodíme na různé akce, protože manžel na ty akce chodí většinou jako dozor, je asistent prevence kriminality. Takže se jdeme vždycky podívat za ním, jsou to hezké akce a máme je rádi. Manžel je také v nějaké komisi, která tyto akce pořádá. *Jinak nejste členy nějakého spolku?* Nejsme členy žádného spolku, to by nebylo nic pro nás.

TO č. 5: Jakou školu navštěvují Vaše děti? (základní, speciální)

Nejstarší dcera má postižení mentální, takže chodí do zvláštní školy. Další dvě holky navštěvují normálně základní školu.

TO č. 6: Nastaly s přijetím do školy Vašeho dítěte nějaké problémy? Pokud ano, tak jaké?

S nástupem do školy žádný problém nebyl. Škola je blízko a chodí tam hodně dětí od nás. Před nástupem do školy všechny holky chodily do nuláčku, kde se připravovaly na nástup. S nástupem tedy problém nebyl, teď je horší ta příprava do školy.

TO č. 7: Když jste hledali práci Vy nebo ostatní členové rodiny, s jakými problémy jste se setkali?

Když jsem hledala práci, tak mi většinou řekli, že se ozvou a neozvali se. Poslední práce, kterou jsem měla byla v Technických službách, tam jsem se dostala přes úřad. Manžela stále berou jako asistenta prevence kriminality, přes prázdniny ho vždycky na chvíli propustí, ale ví, že ho zase vezmou, takže žádnou další práci nehledá. Teď sháním práci já a hledám, kde se dá.

TO č. 8: Byl Vám někdo při hledání zaměstnání nápomocný? Uvítali byste službu, která by Vám v tom byla nápomocná?

Při hledání práce mi pomáhá úřad práce, vždyť i to v těch technických jsem měla přes ně, manžel má asistenta prevence kriminality taky přes úřad. Chodím na různé schůzky, teď jsme sepisovali životopis, chodím na různé přednášky. Dostávám doporučenky. Využila byste další službu? Další službu bych asi nevyužívala, stačí mi úřad práce, mám tam tak všechno pohromadě a už se s pracovníci znám.

TO č. 9: Jak jste spokojeni s Vaší současnou bytovou situací? Pokud by nastala situace, kdy byste museli řešit bydlení, kde byste hledali pomoc?

Teď bydlíme v bytě 2+1, před tím jsme bydleli v menším, takže nám to teď vyhovuje. Máme tady příbuzné, děti to mají kousek k babičce. Jsme tady spokojeni.

Kdyby jsme měli řešit něco kolem bytu, tak bych šla na byt'ák, je to jejich byt. Když jsme hledali nový větší byt, tak jsme byli na městě na sociálním odboru, ale tam nám s ničím nepomohli. *Takže s tím máte spíše negativní zkušenosti?* Ano, máme. Nevím jestli bych za nimi znovu šla. Dále nám při hledání nového bytu pomohl úřad práce, který nám dal na kauci, neměli jsme na ni peníze a jinak by nám ten byt nedali.

TO č. 10: Jak zvládáte hospodaření s financemi? Kde byste hledali pomoc při řešení finanční situace (exekuce, dluhy).

Teď si byl manžel podat insolvenční, měl kolem toho hodně lítání, ale byl se zeptat tady v občanské poradně a taky na městě. Teď už máme paní, která nám s tím pomáhá. Jinak s penězi vycházíme, nejhorší byly ty dluhy, jsme rádi za insolvenční. Budeme mít klid. Jinak nám chodí peníze z úřadu práce a manžel má příjem, takže se to zvládnout dá.

TO č. 11: Které další problémy se objevují ve Vašem okolí? Například kriminalita, užívání návykových látek? Který z nich vnímáte jako největší? Případně, jak byste tyto problémy řešili.

Manžel hrozně řeší auta bez papírů a značek. Mně hrozně vadí, že v těch autech tady jezdí a to je nebezpečné, na dvoře si nám hrají děti. Řešit by to měla hlavně policie, manžel to s nimi řeší. Zatím to nemá žádný výsledek. Jinak je tady občas hluk a nepořádek, ale to je asi všude.